

Strategia Rozwoju Gminy Chełm na lata
2021-2026 z perspektywą do roku 2030
PROJEKT

1. Wprowadzenie	3
2. Zgodność Strategii z dokumentami wyższego rzędu	4
3. Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej Gminy Chełm.....	6
3.1. Położenie i środowisko naturalne.....	6
3.1.1. Położenie geograficzne	6
3.1.2. Środowisko przyrodnicze i zasoby naturalne.....	6
3.1.3. Zagospodarowanie przestrzenne.....	9
3.2. Sfera społeczna.....	9
3.2.1. Demografia	9
3.2.2. Rynek pracy.....	11
3.2.3. Źródła utrzymania ludności.....	13
3.3. Sfera gospodarcza	14
3.3.1. Podmioty gospodarcze.....	14
3.3.2. Instytucje otoczenia biznesu.....	18
3.3.3. Turystyka i rekreacja	20
3.4. Środowisko i infrastruktura techniczna	25
3.4.1. Transport i komunikacja	25
3.4.2. Sieć wodociągowa i kanalizacyjna.....	28
3.4.3. Sieć gazowa	30
3.4.4. Zagospodarowanie odpadów.....	31
3.4.5. Zmiany klimatyczne	34
3.4.6. Infrastruktura teleinformatyczna.....	35
3.4.7. Gospodarka mieszkaniowa	36
3.5. Infrastruktura społeczna.....	37
3.5.1. Edukacja.....	37
3.5.2. Kultura, sport i promocja	39
3.5.3. Ochrona zdrowia, polityka społeczna i inne świadczenia	42
3.5.4. Bezpieczeństwo i porządek publiczny.....	44
4. Analiza budżetu gminy.....	46
5. Analiza SWOT	50
6. Wizja i misja rozwoju Gminy	52
7. Cele strategiczne i operacyjne.....	53
8. Monitoring Strategii	60

1. Wprowadzenie

Strategia Rozwoju Gminy Chełm na lata 2021-2026 z perspektywą do roku 2030 jest podstawowym i najważniejszym dokumentem samorządu Gminy określającym cele strategiczne, których realizacja przyczyni się do poprawy sytuacji społeczno-ekonomicznej w gminie. Strategia podlega cyklicznym aktualizacjom z uwagi na stale zmieniające się uwarunkowania zewnętrzne oraz wewnętrzne gminy, a jej zapisy są na bieżąco przekształcane odpowiednio do zmieniającej się rzeczywistości. **Strategia Rozwoju Gminy Chełm na lata 2021-2026 z perspektywą do roku 2030** stanowi aktualizację dokumentu Strategii Rozwoju Gminy Chełm na lata 2015-2020 z perspektywą do roku 2030.

Istotną przesłanką aktualizacji dokumentu strategicznego jest nowa perspektywa programowo-finansowa UE, która otwiera przed samorządem możliwości realizacji istotnych dla gminy i mieszkańców inwestycji.

Strategia tworzona jest nie tylko dla władz samorządowych, ale przede wszystkim dla mieszkańców. Ustalenia zawarte w dokumencie stanowią podstawę do prowadzenia przez władze Gminy Chełm długookresowej polityki rozwoju społeczno-gospodarczego. Wokół jej ustaleń koncentrować się będą działania władz samorządowych, zmierzające do zapewnienia jak najlepszych warunków życia mieszkańcom Gminy oraz tworzenia sprzyjających warunków dla dalszego rozwoju gospodarczego.

Podstawą stworzenia Strategii była diagnoza oparta na analizie dostępnych danych statystycznych i innych źródeł wtórnych, a także przeprowadzeniu szeregu wywiadów z interesariuszami wewnętrznymi oraz zewnętrznymi. Na potrzeby przygotowania diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczej Gminy Chełm korzystano z dostępnych danych gromadzonych w publicznych rejestrach oraz opracowaniach zewnętrznych, wykorzystujących informacje za okres do 2019 r. lub – w części, którą udało się zaktualizować – do końca II kw. 2020 r. Diagnoza pokazuje zatem sytuację Gminy i zachodzące procesy głównie sprzed wybuchu epidemii wywołanej przez wirusa SARS-CoV-2, ewentualnie uwzględniając II kwartał 2020 r., kiedy spowolnienie gospodarcze w Polsce wynikało z surowych restrykcji władz centralnych, skutkujących głównie ograniczeniem popytu na pracę oraz wyraźnym spadkiem popytu na usługi.

Na podstawie diagnozy przeprowadzona została analiza SWOT, która stała się bazą do wypracowania misji i wizji rozwoju gminy Chełm, celów strategicznych i operacyjnych oraz najważniejszych działań służących ich osiągnięciu.

Cele strategiczne i działania rozwojowe uzgodniono podczas warsztatów dla interesariuszy Strategii. Dokument został następnie poddany konsultacjom społecznym. Zastosowana metoda pracy pozwoliła uzyskać zaangażowanie uczestników procesu strategicznego, czego efektem jest Strategia oparta na rzeczywistych potrzebach i wypracowana wspólnie z partnerami społeczno-gospodarczymi.

2. Zgodność Strategii z dokumentami wyższego rzędu

Niniejszy dokument jest zgodny z dokumentami strategicznymi wyższego szczebla, w tym w szczególności:

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 została przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 13 lipca 2010 r. Jest ona podstawowym dokumentem strategicznym polityki regionalnej państwa w perspektywie do 2030 r. Dokument przedstawia cele polityki regionalnej oraz działania i zadania, jakie do ich osiągnięcia powinien podjąć rząd, samorządy: wojewódzkie, powiatowe i gminne oraz pozostałe podmioty uczestniczące w realizacji tej polityki w perspektywie roku 2030.

- Cel I: Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym,
- Cel II: Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych,
- Cel III: Podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie.

Strategia kładzie nacisk na zrównoważony rozwój całego kraju, czyli zmniejszanie dysproporcji w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego różnych obszarów, głównie miejskich i wiejskich. Cele przedstawione w Strategii Rozwoju Gminy Chełm na lata 2021-2026 z perspektywą do roku 2030 wpisują się w cele Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030.

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywą do 2030 r.)

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywą do 2030 r.) została przyjęta uchwałą nr XXXIV/559/2013 z dnia 23 czerwca 2013 r. Strategia uwzględnia uwarunkowania zarówno wewnętrzne, jak i zewnętrzne na poziomie globalnym, europejskim i krajowym. W strategii rozwoju województwa lubelskiego uwzględniono następujące cele strategiczne:

- Cel strategiczny I: Wzmacnianie urbanizacji regionu,
- Cel strategiczny II: Restrukturyzacja rolnictwa oraz rozwój obszarów wiejskich,
- Cel strategiczny III: Selektywne zwiększanie potencjału wiedzy, kwalifikacji, zaawansowania technologicznego, przedsiębiorczości i innowacyjności regionu,
- Cel strategiczny IV: Funkcjonalna, przestrzenna, społeczna i kulturowa integracja regionu.

Strategia Rozwoju Gminy Chełm na lata 2021-2026 z perspektywą do roku 2030 przyczyni się do realizacji powyższych celów strategicznych, w szczególności II, III i IV.

Obecnie trwają prace nad **Strategią Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030**. W nowej Strategii wyznaczono następujące cele strategiczne, do których spełnienia będzie dążyć województwo lubelskie. Są to:

- Cel strategiczny I – Kształtowanie strategicznych zasobów rolnych,
- Cel strategiczny II – Wzmocnienie powiązań i układów,
- Cel strategiczny III – Innowacyjny rozwój gospodarki oparty o zasoby i potencjały regionu,
- Cel strategiczny IV – Wzmacnianie kapitału społecznego.

Przedmiotowy dokument jest zgodny z każdym z powyżej wyszczególnionych celów strategicznych.

Aktualizacja Strategii Rozwoju Powiatu Chełmskiego na lata 2008-2015 z perspektywą do roku 2020

W Strategii Rozwoju Powiatu Chełmskiego wytypowano cztery cele strategiczne, które zostały ujęte w postaci priorytetów:

- Priorytet 1. Zrównoważone wykorzystanie istniejących zasobów dla rozwoju społeczno-gospodarczego,
- Priorytet 2. Zwiększenie konkurencyjności i innowacyjności lokalnej gospodarki,
- Priorytet 3. Wzrost poziomu zatrudnienia i jakości życia mieszkańców powiatu,
- Priorytet 4. Podnoszenie kompetencji i zdolności do kooperacji mieszkańców oraz ograniczenie wykluczenia cywilizacyjnego.

Niniejsza strategia wpisuje się we wszystkie priorytety ujęte w Strategii Rozwoju Powiatu Chełmskiego.

3. Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej Gminy Chełm

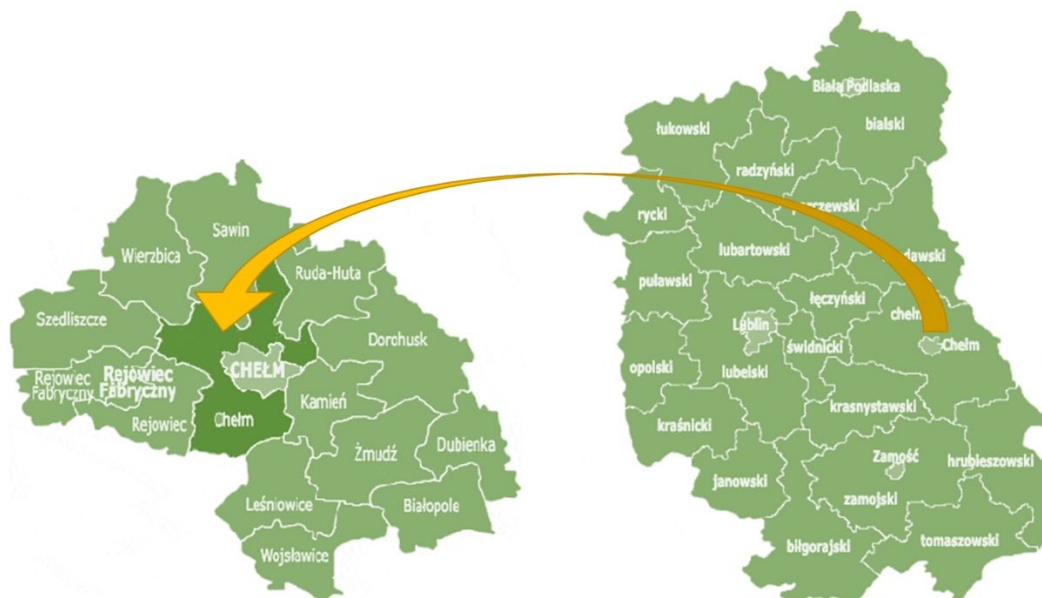
3.1. Położenie i środowisko naturalne

3.1.1. Położenie geograficzne

Gmina Chełm wchodzi w skład powiatu chełmskiego (woj. lubelskie), znajduje się w jego wschodniej części. Od północnej, wschodniej i południowej strony otacza Miasto Chełm. Sąsiaduje z gminami Dorohusk, Kamień, Leśniowice, Rejowiec, Ruda-Huta, Sawin, Siedliszcze, Siennica Różana, Wierzbica oraz miastem Chełm.

Gmina Chełm jest gminą wiejską. W skład gminy wchodzi 43 miejscowości skupione wokół 40 sołectw. Siedzibą gminy jest Pokrówka. Gmina zajmuje obszar 221,82 km², co stanowi 11,8% powierzchni powiatu.

Rysunek 1: Położenie Gminy Chełm na tle województwa lubelskiego oraz powiatu chełmskiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.gminy.pl

Gmina Chełm dysponuje dobrze rozwiniętą siecią komunikacyjną. Przez gminę wiodą ważne szlaki komunikacyjne zarówno drogowe, jak i kolejowe, łączące wschód Europy z zachodem. Gmina posiada dogodne połączenie komunikacyjne ze stolicą regionu oraz kraju, a także innymi ważnymi ośrodkami miejskimi, jak Zamość czy Rzeszów. Szczegółowe dane w niniejszym zakresie przedstawione zostały w dalszej części opracowania.

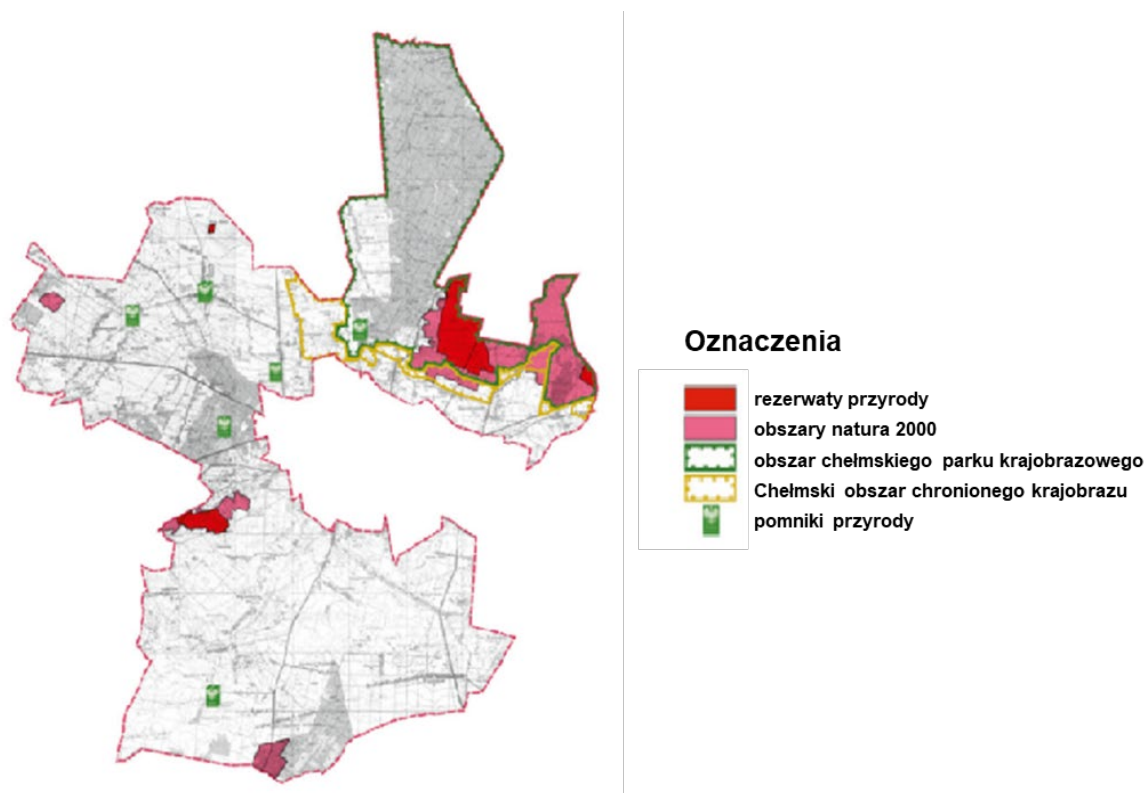
3.1.2. Środowisko przyrodnicze i zasoby naturalne

Gmina Chełm leży na obszarze dwóch makroregionów geograficznych, Polesia Wołyńskiego oraz Wyżyny Lubelskiej. Główną częścią pierwszej krainy są Pagóry Chełmskie, system łagodnych wzniesień, zbudowanych z margli kredowych i piaskowców. Na zachód od Pagórów rozciąga się Obniżenie Dorohuckie, równina na kredowym podłożu, której znaczne

powierzchnie zajmują łąki oraz torfy. Od wschodu z Pagórami graniczy Obniżenie Dubienki, w którego podłożu również dominują utwory kredowe. Dodatkowo w licznych obniżeniach terenu występują piaski, torfowiska i mady, najczęściej porośnięte przez łąki i lasy. Hydrograficznie gmina należy do dorzecza Bugu, do którego wpadają główne rzeki regionu: Uherka (wraz z dopływami) i Udal. Klimatycznie leży na pograniczu strefy umiarkowanej i kontynentalnej. Obszar gminy jest bardzo zróżnicowany krajobrazowo, a gleby (najczęściej rędziny, lessy, mady) są na ogół bogate w składniki odżywcze. Warunkuje to dużą różnorodność siedlisk, a tym samym bogactwo gatunków roślin i zwierząt. Stosunkowo dużą powierzchnię (około 19%), zajmują lasy, w większości mieszane i liściaste, niezwykle bogate w chronione gatunki roślin.

Brak dużych zakładów przemysłowych oraz dominacja rolnictwa pozwoliły na objęcie terenów gminy systemem ochrony.

Rysunek 2: Tereny Gminy Chełm objęte systemem ochrony

Źródło: opracowanie na podstawie danych Gminy Chełm

Głównym obszarem chronionym jest **Chełmski Park Krajobrazowy**, utworzony w 1983 r. na powierzchni 16 457 ha (na obszarze gminy 4 702 ha). Urozmaicony krajobraz i różnorodność siedlisk sprawiają, że park posiada bogaty świat roślin i zwierząt. Dotyczy to szczególnie terenów torfowiskowych, chronionych w rezerwach „Bagno Serebryskie” i „Brzeźno” (tylko część znajduje się na terenie gminy, poza obszarem gminy znajduje się jeszcze rezerwat „Roskosz”). Wymienione rezerваты chronią torfowiska niskie węglanowe i wraz z rezerwatem „Torfowisko Sobowice” stanowią najcenniejsze obiekty przyrodnicze w okolicach Chełma, którego walory są niezwykle w skali Europy. Torfowiska tego rodzaju rozwijają się

w zagłębieniach terenu na płytko zalegających pokładach kredy piszącej. Krajobraz uzupełniają jeszcze liczne wzniesienia kredowe z roślinnością ciepłolubną. Występowanie obok siebie roślinności torfowiskowej i kserotermicznej należy do wyjątkowo rzadkich zjawisk. Najbardziej wilgotne centralne części torfowisk porastają wielohektarowe łany kłoci wiechowatej, występującej w Polsce jedynie na kilkunastu stanowiskach, lecz tylko w okolicach Chełma spotykanej w tak dużych ilościach i na tak rozległych powierzchniach. Ciekawe są także zespoły turzyc (darniowej, tunikowej, dwustronnej, prosowej, Davalla i Buxbauma). Ponadto na torfowiskach występuje wiele gatunków chronionych i rzadkich roślin, z tego 43 gatunki podlegają prawnej ochronie, wśród nich występują niezwykle rzadkie: starzec cienisty i wielkolistny, jęczyczka syberyjska i owadożerny tłustosz dwubarwny. Na łąkach otaczających torfowiska występują również: goździk pyszny, kosaciec syberyjski i zerwa kulista. Na kredowych wzniesieniach można spotkać: omana wąskolistnego, wiązówkę bulwkową, głowienkę wielkokwiatową i goryczkę krzyżową. Wśród wielu chronionych gatunków roślin w lasach parku można spotkać: wawrzynka wilczełyko, bluszcz pospolity i buławnika wielkokwiatowego. Niezwykle bogata jest fauna parku, na obszarze którego stwierdzono gniazdowanie 152 gatunków ptaków. Wśród kłoci wiechowatej gniazdują: błotniak popielaty, sowa błotna i bąk. Na przyległych łąkach występują: kulik wielki, derkacz i dubelt. Najcenniejszym ptakiem jest wodniczka i w rejonie torfowisk węglanowych bytuje jedna z czterech największych populacji tego gatunku w Polsce. W niedostępnych podmokłych drzewostanach gnieźdzą się również żurawie, a w partiach lasów graniczących z łąkami i torfowiskami zakładają gniazda orliki krzykliwe.

Drugim obiektem jest **Chełmski Obszar Chronionego Krajobrazu**, położony w północnej i centralnej części powiatu chełmskiego. Tworzą go krajobrazy Pagórów Chełmskich i Obniżenia Dubienki. W lasach tego obszaru występują najczęściej drzewostany wielogatunkowe (zwłaszcza przekształcone grądy lipowo-grabowe z udziałem grabu, dębu, osiki, klonu, sosny lub dąbrowy świetliste) z bogatym runem, zaś w obniżeniach terenu torfowiska. Obok rezerwatów położonych na obszarze Chełmskiego Parku Krajobrazowego, na terenie gminy znajduje się jeszcze rezerwat florystyczno-stepowy „Stawska Góra”, utworzony w 1956 r. na powierzchni 4 ha. Usytuowany jest na malowniczym wzniesieniu, należącym do Pagórów Chełmskich, na wierzchołku bocznej kulminacji Góry Czubatki. Na terenie tego rezerwatu stwierdzono występowanie 216 gatunków roślin naczyniowych i 28 gatunków mchów. Wśród nich 30 należy do gatunków rzadkich, w tym 6 objętych jest ochroną ścisłą. Najbardziej znaną rośliną rezerwatu jest dziewięciśń popłocholistny, występujący jeszcze w trzech miejscach w Polsce.

Obszary chronione uzupełniają liczne **pomniki przyrody**. Jeden z najciekawszych znajduje się w miejscowości Horodyszczce-Kolonia. Jest to wzgórze widokowe „Dziewicza Góra”. Obiekt utworzony ze względu na walory krajobrazowe porośniętego dębami wzniesienia. Chronione drzewa znajdują się na terenie parku podworskiego w Nowych Deputyczach (kasztanowiec biały i dąb szypułkowy). W parku podworskim w Stawie, znajdują się dwie pomnikowe lipy drobnolistne. Natomiast w Stańkowie zlokalizowane są trzy modrzewie europejskie.

Najmłodsze obiekty usytuowane są w Nowosiótkach-Kolonii (źródło z niszą źródłową) oraz w Leśnictwie Góry (stanowisko groszku wschodniokarpackiego).

System obiektów chronionych stanowią również użytki ekologiczne, do których należą głównie tereny bagiennie-torfowiskowe, usytuowane w okolicach Janowa, Nowosiótek, Srebrzyszcza, Stańkowa i Zawadówki. Łącznie tą formą ochrony objęto prawie 400 hektarów terenu. Część terenów gminy, wraz z obiektami chronionymi, została również włączona do sieci obszarów **Natura 2000**. W ramach tzw. „dyrektywy ptasiej” objęto ochroną teren „Chełmskich Torfowisk Węglanowych”. Natomiast w ramach tzw. „dyrektywy siedliskowej” ochroną objęto cztery obszary: „Torfowiska Chełmskie”, „Torfowisko Sobowice”, „Stawska Góra” oraz „Nowosiółki – Julianów”.

3.1.3. Zagospodarowanie przestrzenne

W zakresie planowania i zagospodarowania przestrzennego władze gminy dążą do zapewnienia ładu przestrzennego będącego elementem kształtowania właściwych relacji w środowisku zmierzających do zachowania zrównoważonego rozwoju. Podstawowym dokumentem regulującym stan prawny zagospodarowania przestrzennego Gminy Chełm jest „*Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Chełm*” przyjęte Uchwałą Nr XXIV/221/2012 Rady Gminy Chełm z dnia 28 grudnia 2012 r. z późniejszymi zmianami. Studium określa politykę przestrzenną gminy, w tym zasady zagospodarowania przestrzennego służące realizacji celów publicznych.

Faktyczny rozwój przestrzenny gminy Chełm na koniec 2019 r. odbywał się na podstawie 27 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, które sporządzone zostały w latach 1998-2019:

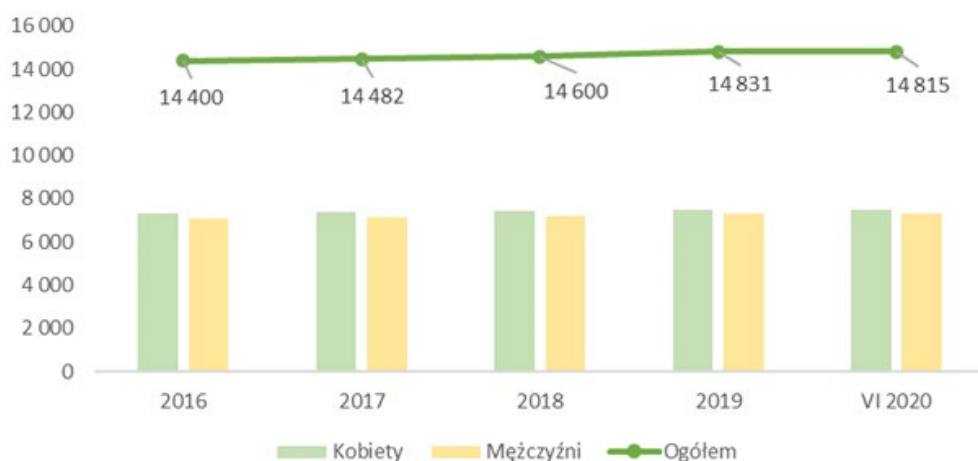
- miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Chełm uchwalonego w 2004 r., obejmującego cały obszar administracyjny gminy Chełm, sporządzonego w skali 1:1000,
- 4 miejscowych planów uchwalonych przed 2004 r., sporządzonych w skali 1:1000, utrzymanych w całości lub w części na mocy przepisów planu uchwalonego w 2004 r.,
- 22 miejscowych planów uchwalonych po 2004 r., sporządzonych w skali 1:1000, stanowiących zmianę dotychczas obowiązujących planów.

3.2. Sfera społeczna

3.2.1. Demografia

O potencjale rozwojowym gminy decydują wzajemne zależności szeregu czynników wpływających na sferę społeczną. Kluczowym aspektem jest sytuacja demograficzna, dlatego przedstawione poniżej dane należy uznać za szczególnie istotne z punktu widzenia Strategii Rozwoju w kolejnych latach.

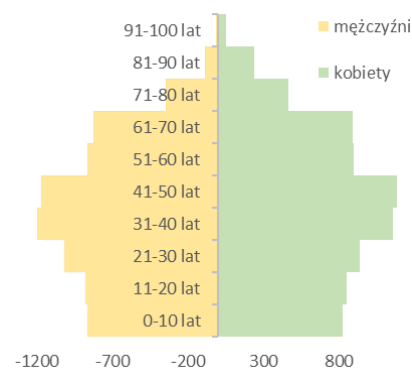
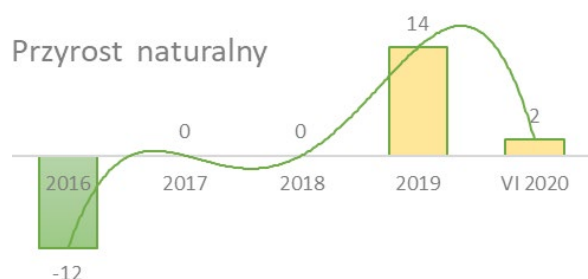
W latach 2016-2019 odnotowywano systematyczny wzrost liczby mieszkańców.

Wykres 1: Liczba ludności Gminy Chełm w latach 2016-2020 (stan na VI 2020)

Źródło: opracowanie na podstawie danych Gminy Chełm

Na koniec 2019 roku gminę Chełm zamieszkiwało 14 831 osób, natomiast w czerwcu 2020 liczba ta uległa nieznacznemu zmniejszeniu i wyniosła 14 815 mieszkańców. Analiza struktury mieszkańców gminy Chełm ze względu na płeć wskazuje na wyraźną przewagę kobiet, co jest odzwierciedleniem ogólnokrajowych tendencji. Wskaźnik feminizacji oznaczający liczbę kobiet przypadającą na 100 mężczyzn, wyniósł w czerwcu 2020 roku 103, co oznacza, iż na 100 mężczyzn przypadają 103 kobiety.

Zgodnie z prognozami publikowanymi przez GUS liczba ludności w kolejnych latach będzie się systematycznie zwiększać, a w roku 2030 osiągnie wartość ok. 16 tys. Wpływ na to ma zapewne korzystna struktura ludności ze względu na wiek i płeć, która wskazuje, iż gminę Chełm w niewielkim stopniu dotyka częsty w Polsce problem starzenia się społeczeństwa. Jeżeli chodzi o strukturę demograficzną, w 2020 roku najliczniejszą grupą wiekową były osoby w wieku 31-40 lat (16% ogółu ludności). Najmniej liczną natomiast grupą – osoby mające 81 i więcej lat, które stanowiły 2,7% ogółu ludności. Wysoki udział

Przyrost naturalny

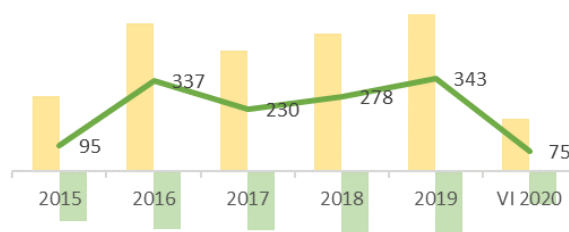
ludności w grupach wiekowych 21-50 lat oznacza, że struktura demograficzna gminy należy do struktur młodych, a większą część ludności stanowią mieszkańcy poniżej 45 roku życia. Blisko 60% mieszkańców gminy to osoby w wieku produkcyjnym, a ludności w wieku poprodukcyjnym jest prawie 3 razy mniej.

Pomimo utrzymującego się w latach 2016-2018 ujemnego oraz neutralnego przyrostu naturalnego, liczba mieszkańców gminy Chełm sukcesywnie rośnie. Wpływ na taki stan rzeczy miało przede wszystkim dodatnie saldo migracji. Coraz więcej osób przybywających z Miasta Chełm oraz innych okolicznych regionów decydowało się na osiedlanie na terenie gminy, co świadczy o jej atrakcyjności i ma znaczenie dla perspektyw dalszego rozwoju. Przeprowadzanie się mieszkańców z miast do pobliskich obszarów wiejskich jest naturalnym zjawiskiem w procesach urbanizacyjnych i jest charakterystyczne dla większych aglomeracji. Nowo osiedlające się osoby to przede wszystkim ludzie młodzi, z perspektywami powiększania rodziny, dlatego też prognozuje się utrzymanie zanotowanego w latach 2019 oraz 2020 dodatniego przyrostu naturalnego.

Saldo migracji

zameldowania
wymeldowania
saldo migracji

Gmina Chełm charakteryzuje się korzystną sytuacją demograficzną. Dodatnie saldo migracji oraz przyrost naturalny pozytywnie wpływają na stan liczby ludności w Gminie Chełm, która według prognoz będzie się nadal zwiększać. Dodatkowo w strukturze wiekowej Gminy Chełm przeważają osoby w wieku produkcyjnym, które stanowią blisko 60% mieszkańców Gminy.

3.2.2. Rynek pracy

Rosnąca aktywność mieszkańców gminy Chełm przekładała się na systematyczny spadek bezrobocia rejestrowanego w latach 2016-2019. W 2020 roku trend nieznacznie się odwrócił, co było spowodowane głównie ograniczeniami wprowadzonymi przez władze centralne w marcu 2020 r. w związku z pandemią wirusa SARS-CoV-2. Dane w układzie rocznym prezentują sytuację gminy Chełm w ostatnim dniu na koniec drugiego kwartału w każdym ze wskazanych lat.

Wykres 2: Bezrobocie zarejestrowane w gminie Chełm w latach 2016-2020

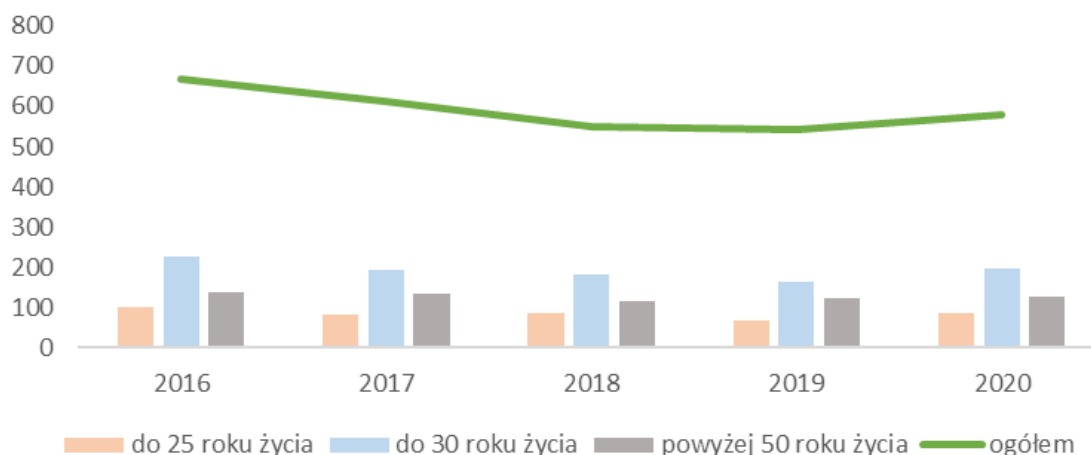

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

W czerwcu 2020 roku liczba bezrobotnych wynosiła 578 osób, z czego blisko 55% stanowiły kobiety. Dominowały one wśród osób pozostających bez zatrudnienia w całym analizowanym okresie. Dodatkowo ponad 50% osób bezrobotnych, tj. 309 osób, stanowiły osoby pozostające bez pracy przez dłuższy czas. Udział osób długotrwale bezrobotnych zmniejszył się jednak na przestrzeni ostatnich lat o 10% (63% w 2016 do 53% w 2020), co świadczy o zwiększającej się aktywności mieszkańców. Niepokojący jest również fakt, iż blisko 50% bezrobotnych to osoby młode (do 30 roku życia).

Wykres 3: Struktura wieku osób bezrobotnych w gminie Chełm

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Sytuacja na rynku pracy w Gminie Chełm jest jednak nieznacznie lepsza do sytuacji obserwowanej w regionie, co świadczy o ponadprzeciętnej aktywności mieszkańców gminy. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na przestrzeni ostatnich lat zmniejszał się, a na koniec 2019 wyniósł 5,7%, co wypada korzystnie na tle powiatu chełmskiego (wartość tego wskaźnika odnotowana dla powiatu – 7,5%). Warto jednak zauważyć, że w tym samym okresie wskaźnik zmniejszał się również w województwie lubelskim oraz całym kraju.

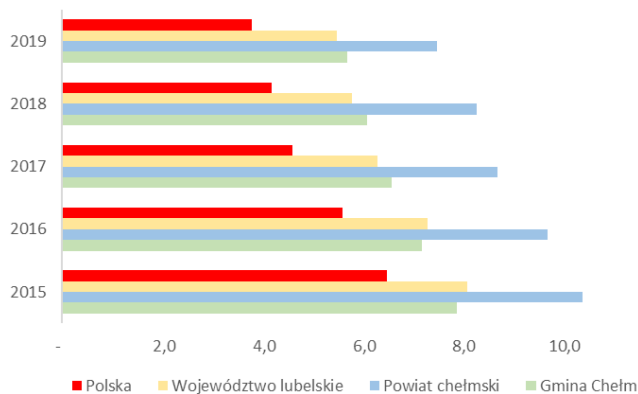

Tabela 1: Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (%)

Nazwa	2015	2016	2017	2018	2019
Gmina Chełm	7,9	7,2	6,6	6,1	5,7
Powiat chełmski	10,4	9,7	8,7	8,3	7,5
Województwo lubelskie	8,1	7,3	6,3	5,8	5,5
Polska	6,5	5,6	4,6	4,2	3,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Gmina Chełm charakteryzuje się relatywnie stabilną, polepszającą się na przestrzeni ostatnich lat, sytuacją na rynku pracy. Bezrobocie zmniejszało się, podobnie jak udział osób długotrwale bezrobotnych w ogóle pozostających bez zatrudnienia. Nie zmieniła się natomiast sytuacja kobiet, które w całym analizowanym okresie znajdowały się w gorszej sytuacji na rynku pracy niż mężczyźni. Niepokojący jest również fakt, iż blisko 50% bezrobotnych to osoby młode (poniżej 30 r. ż.)

Zaznaczyć należy również, iż przedłużająca się pandemia oraz ograniczenia wprowadzane przez władze centralne nie pozostaną bez wpływu na rynek pracy, co widoczne było w gminie Chełm już na koniec II kw. 2020, kiedy to wskaźniki nieznacznie się pogorszyły.

3.2.3. Źródła utrzymania ludności

Gmina Chełm jest gminą rolniczo-przemysłową. Działają tu firmy przetwórcze, budowlane, handlowe i transportowe. Rolnictwo, będące głównym źródłem utrzymania mieszkańców, specjalizuje się w produkcji zbóż, rzepaku, buraków cukrowych i czosnku oraz produkcji zwierzęcej (bydło, trzoda chlewna, owce). Na terenie gminy występują również gospodarstwa specjalistyczne ukierunkowane wyłącznie na produkcję zbóż czy przystosowane do utrzymywania bydła mlecznego bądź mięsnego. Na koniec 2019 roku na terenie gminy znajdowało się 8 035 gospodarstw, z czego 5 039 zajmowało powierzchnię nie większą niż 1 ha.

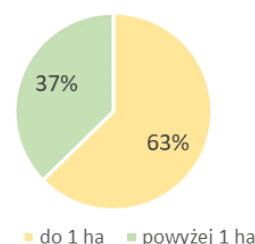

Tabela 2: Struktura gruntów rolnych w gminie Chełm

Wyszczególnienie	powierzchnia (ha)	Udział
Nie użytki	475	3%
Grunty zadrzewione i zakrzewione na użytkach rolnych	247	1%
Grunty pod rowami	123	1%
Grunty pod stawami	11	0%
Grunty rolne zabudowane	600	4%
Pastwiska trwałe	580	4%
Łąki trwałe	2 806	17%
Sady	128	1%
Grunty orne	11 322	69%

Źródło: Raport o stanie Gminy za rok 2019

Całkowita powierzchnia gruntów na terenie gminy Chełm wynosi 22 178 ha. Analiza struktury gruntów potwierdza rolniczy charakter gminy. Blisko 74% (16 292 ha) stanowią grunty rolne, w tym grunty orne 11 322 ha.

Również w strukturze przeznaczenia gruntów w miejscowych planach zagospodarowanie przestrzennego, według stanu na koniec 2019 r., dominują tereny zieleni i wód (9 632 ha) oraz tereny użytkowane rolniczo (8 935,6 ha). Tereny zabudowy techniczno-produkcyjnej stanowiły blisko 309 ha, a tereny zabudowy usługowej – usług komercyjnych jedynie 150 ha.

3.3. Sfera gospodarcza

3.3.1. Podmioty gospodarcze

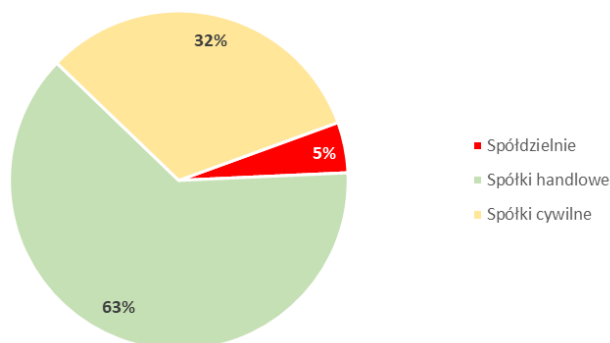
W gminie Chełm w roku 2019 w rejestrze REGON zarejestrowanych było 1 178 podmiotów gospodarki narodowej, z czego prawie 99% stanowiły podmioty sektora prywatnego. Najliczniejszą grupę podmiotów w ramach sektora prywatnego, w liczbie 1 044 jednostek, stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Na przestrzeni lat 2015-2019 zaobserwować można spadek liczby podmiotów we wszystkich kategoriach form prawnych podmiotów gospodarki narodowej, z wyjątkiem osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. Ze względu na duży udział i wartość bazową tego typu podmiotów w całym analizowanym okresie nastąpiło zwiększenie ogólnej liczby podmiotów gospodarki narodowej. Średnioroczne tempo wzrostu liczby podmiotów w sektorze prywatnym w analizowanym okresie wyniosło 5,3%, natomiast średnioroczny spadek w sektorze publicznym wyniósł 13,2%. Warto podkreślić, iż sektor publiczny w gminie Chełm stanowi ok. 1,4% wszystkich podmiotów wpisanych do rejestru REGON, dlatego też redukcja, która wystąpiła, wyniosła jedynie kilkanaście jednostek.

Tabela 3: Podmioty gospodarki narodowej według form prawnych w gminie Chełm w latach 2015-2019

Wyszczególnienie	2015	2016	2017	2018	2019	Zmiana 2015/19	Średnioroczne tempo zmian
podmioty gospodarki narodowej ogółem	974	977	1038	1096	1178	20,9%	4,9%
sektor publiczny ogółem, w tym:	30	30	17	17	17	-43,3%	-13,2%
państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego	27	27	15	15	15	-44,4%	-13,7%
sektor prywatny ogółem, w tym:	944	947	1 021	1 079	1 161	23,0%	5,3%
osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	823	828	900	965	1 044	26,9%	6,1%
spółki handlowe	45	44	45	37	37	-17,8%	-4,8%
spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego	12	12	12	9	7	-41,7%	-12,6%
Spółdzielnie	7	7	7	2	3	-57,1%	-19,1%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Według danych z rejestru REGON wśród podmiotów posiadających osobowość prawną w gminie Chełm najwięcej jest podmiotów stanowiących spółki handlowe (39), wśród nich dominują spółki z ograniczoną odpowiedzialnością (28). Analizując rejestr pod kątem liczby zatrudnionych pracowników, można stwierdzić, że najliczniejszą grupę przedsiębiorstw stanowią mikroprzedsiębiorstwa zatrudniające do 9 osób (1 151).

Ponadto w gminie działa 28 przedsiębiorstw zaliczanych do małych (od 10 do 49 zatrudnionych) oraz 2 przedsiębiorstwa klasyfikowane jako średnie (zatrudniające 50-249 osób). W okresie od 2015 do 2019 roku zaobserwować można wyraźny trend wzrostowy w grupie mikroprzedsiębiorstw. Zjawisko to ocenić należy jako pozytywne, będące zapowiedzią przyszłego rozwoju lokalnej przedsiębiorczości. Pozytywnie należy także ocenić stały wzrost liczby małych przedsiębiorstw. Ponadto w gminie Chełm nie odnotowano w analizowanym okresie spadku liczby średnich przedsiębiorstw.

Analiza podmiotów gospodarczych według sekcji PKD 2007 pozwala stwierdzić, że dominującymi sektorami gospodarki w gminie są:

- G: Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle,
- F: Budownictwo,
- H: Transport i gospodarka magazynowa.

Tabela 4: Struktura podmiotów gospodarki narodowej w gminie Chełm według sekcji PKD 2007 w latach 2015-2019 w podziale na sektory własnościowe

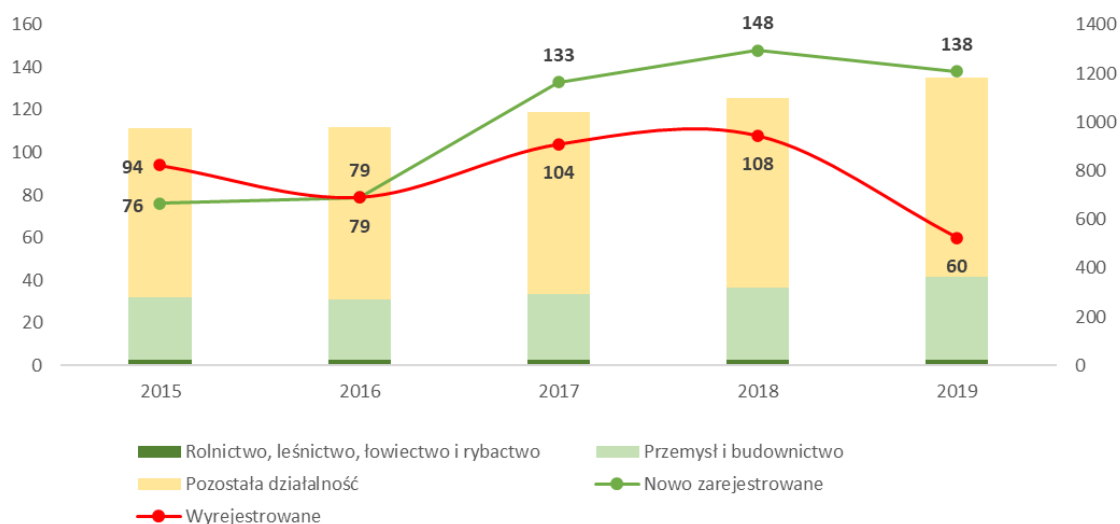
Sekcja	Sektor publiczny						Sektor prywatny					
	2015	2016	2017	2018	2019	Udział 2019	2015	2016	2017	2018	2019	Udział 2019
A	-	-	-	-	-	-	23	22	25	24	25	2,15%
B	-	-	-	-	-	-	5	5	5	5	5	0,43%
C	-	-	-	-	-	-	72	62	67	77	79	6,80%
D	-	-	-	-	-	-	1	1	0	0	0	0,00%
E	-	-	-	-	-	-	4	4	5	5	7	0,60%
F	-	-	-	-	-	-	173	177	189	210	246	21,19%
G	-	-	-	-	-	-	288	288	293	283	284	24,46%
H	-	-	-	-	-	-	83	90	104	121	131	11,28%
I	-	-	-	-	-	-	35	29	28	28	28	2,41%
J	-	-	-	-	-	-	9	11	10	14	21	1,81%
K	-	-	-	-	-	-	29	31	31	36	38	3,27%
L	-	-	-	-	-	-	20	21	21	20	23	1,98%
M	1	1	1	1	1	5,88%	54	59	73	71	79	6,80%
N	-	-	-	-	-	-	25	21	25	34	33	2,84%
O	2	2	2	2	2	11,76%	8	8	8	8	8	0,69%
P	23	23	11	11	11	64,71%	18	17	19	18	18	1,55%
Q	2	2	2	2	2	11,76%	39	41	47	47	46	3,96%
R	2	2	1	1	1	5,88%	10	11	11	12	14	1,21%
SiT	-	-	-	-	-	-	48	49	60	65	74	6,37%
Razem	30	30	17	17	17	-	944	947	1 021	1 079	1 161	-

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W latach 2015-2019 zarejestrowane zostały 574 nowe podmioty gospodarcze. W tym samym czasie wyrejestrowanych z rejestru REGON zostało 445 podmiotów. Jedynie w roku 2015 liczba podmiotów wyrejestrowanych była wyższa (o 18) niż liczba podmiotów nowo zarejestrowanych. Zauważyć można również rokrocznie coraz wyższe wartości salda, co należy ocenić pozytywnie. W ostatnim roku analizy zauważalnie spadła liczba podmiotów wyrejestrowanych, co sprawiło, że saldo w tym roku wykazało najwyższą wartość (przyrost o 78 jednostek).

Wykres 4: Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON w latach 2015-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Istnieje wiele wskaźników opisujących sferę gospodarczą. Zestawienie wybranych z nich dla gminy Chełm na przestrzeni ostatnich 5 lat przedstawia poniższa tabela.

Tabela 5: Wskaźniki dotyczące przedsiębiorczości w gminie Chełm w latach 2015-2019

Wyszczególnienie	2015	2016	2017	2018	2019	Zmiana 2015/2019
podmioty wpisane do rejestru REGON na 1000 ludności	68	67	71	74	79	16,18%
jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności	54	55	91	101	93	72,22%
jednostki wykreślone z rejestru REGON na 10 tys. ludności	66	55	71	73	40	-39,39%
udział podmiotów wyrejestrowanych w ogólnej liczbie podmiotów wpisanych do rejestru REGON	9,6	8,1	10,0	9,8	5,1	-46,88%
podmioty gospodarcze w sekcjach J-N na 1000 mieszkańców	9,6	9,9	11,0	11,9	13,0	35,42%
nowo zarejestrowane podmioty gospodarki narodowej w sektorze prywatnym na 10 tys. mieszkańców	50	53	91	97	89	78,00%
podmioty nowo zarejestrowane na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym	82	84	142	158	145	76,83%
osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym	8,87	8,84	9,61	10,28	11,00	24,01%
fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców	15	14	14	15	17	13,33%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wszystkie przedstawione powyżej wskaźniki wykazują pozytywne tendencje w analizowanym okresie. Wartość wskaźników wzrosła, z wyjątkiem wskaźników dotyczących wykreślenia z rejestru REGON, dla których to spadek wartości jest pozytywnym sygnałem.

Konstrukcja wskaźników pozwala porównać sytuację gospodarczą gminy z krajem, województwem, powiatem czy też pozostałymi gminami wiejskimi w powiecie zarówno pod względem wartości wskaźnika, jak i wykazywanych tendencji.

Tabela 6: Wskaźnik przedsiębiorczości w gminie Chełm na tle kraju, województwa i powiatu w latach 2015-2019

Wyszczególnienie	2015	2016	2017	2018	2019
Podmioty na 1 000 mieszkańców według wag klas wielkości					
Polska	7,7	7,7	7,7	7,4	7,2
zmiana % wskaźnika	0,0%	0,0%	0,0%	-3,9%	-2,7%
woj. lubelskie	5,3	5,3	5,3	5,2	5,0
zmiana % wskaźnika	-1,9%	0,0%	0,0%	-1,9%	-3,8%
powiat chełmski	2,4	2,5	2,4	2,4	2,2
zmiana % wskaźnika	0,0%	4,2%	-4,0%	0,0%	-8,3%
gmina Chełm	2,0	2,0	2,1	2,3	2,3
zmiana % wskaźnika	-4,8%	0,0%	5,0%	9,5%	0,0%
średnia wartość wskaźnika*	2,5	2,5	2,2	2,2	1,9
zmiana % wskaźnika	0,4%	-0,7%	-10,6%	-1,6%	-13,8%

*średnia wartość wskaźnika w gminach wiejskich powiatu chełmskiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Liczba podmiotów gospodarczych w gminie Chełm jest stosunkowo niższa niż w kraju, województwie lubelskim i powiecie chełmskim. Pozytywnym jest natomiast stały wzrost wskaźnika oraz osiągnięcie w ostatnich analizowanych latach wartości pozytywnie wyróżniających się na tle pozostałych gmin wiejskich powiatu chełmskiego.

Tabela 7: Największe przedsiębiorstwa produkcyjno-usługowe na terenie gminy Chełm

L.p.	Nazwa zakładu	Miejscowość	Przedmiot działalności
1	Cemex Polska	-	produkcja cementu
2	BH Meble	Srebrzyszcze	branża meblarska
3	Pro-project	Okszów	sprzęt elektroniczny dla medycyny
4	Browar „Jagiełło”	Pokrówka	branża browarnicza
5	Polimer Sp. z o.o.	Janów	produkcja akcesoriów meblowych
6	„Elcom” Michalak Ewa	Janów	wykonywanie instalacji elektrycznych

L.p.	Nazwa zakładu	Miejscowość	Przedmiot działalności
7	Przedsiębiorstwo Wielobranżowe „Enstal” Henryk Nachuniak	Pokrówka	branża budowlana
8	Hotel & Restauracja Zajazd „Trzy Dęby”	Janów	branża hotelarsko-gastronomiczna
9	Pstrągowo Grzegorz Jakimiak	Żółtańce-Kolonia	gospodarstwo rybackie i smażalnia ryb
10	„Ta Karczma Rzym Się Nazywa”	Okszów	branża hotelarsko-gastronomiczna
11	„Dworek Pan Tadeusz”	Żółtańce	branża hotelarsko-gastronomiczna
12	„Dom Weselny DIANA”	Pokrówka	branża hotelarsko-gastronomiczna
13	AgroBis	Deputyce Królewskie	skup zbóż, rzepaku, kukurydzy; sprzedaż nawozów

Źródło: Raport o Stanie Gminy Chełm za rok 2019

Poziom przedsiębiorczości w gminie Chełm jest znacząco niższy niż w kraju, województwie lubelskim czy też powiecie chełmskim. Pozytywnie należy ocenić natomiast wyraźne tendencje rozwojowe w sferze gospodarczej gminy Chełm. Ponadto aktywność gospodarcza gminy pozytywnie wyróżnia się na tle innych gmin powiatu chełmskiego. Szansą dla gminy są prężnie rozwijające się w gminie mikroprzedsiębiorstwa, mogące przyczynić się do wzrostu lokalnej przedsiębiorczości.

3.3.2. Instytucje otoczenia biznesu

Istotnym czynnikiem rozwoju regionu jest infrastruktura instytucjonalna. Instytucję otoczenia biznesu (IOB) definiuje się jako podmiot, bez względu na formę prawną, który nie działa dla zysku lub przeznaczają zysk na cele statutowe i prowadzi działalność służącą tworzeniu korzystnych warunków dla rozwoju przedsiębiorczości¹. Podmioty te są elementem wypełniającym lukę między mechanizmami rynkowymi a działaniami administracji publicznej.

Instytucje otoczenia biznesu mają wpływ na atrakcyjność inwestycyjną regionu i poziom jego konkurencyjności. Przez relację innowacja – przemysł przyczyniają się do rozwoju przemysłu wysokiej technologii, innowacyjności gospodarki regionu, a także do kształtowania się gospodarki opartej na wiedzy. Instytucje te wspierają także bezpośrednio działalność gospodarczą w szczególności małych i średnich przedsiębiorstwach, świadcząc pomoc informacyjną, doradczą i szkoleniową (ośrodki szkoleniowo-doradcze), a także finansową (fundusze pożyczkowe i poręczeniowe) dla prowadzących działalność gospodarczą. Biorąc

¹ Rozporządzenie Ministra Rozwoju Regionalnego z dnia 20 maja 2009 r. w sprawie udzielania pomocy na wzmacnianie potencjału instytucji otoczenia biznesu w ramach regionalnych programów operacyjnych, Dz.U. Nr 85, poz. 719.

aktywny udział w sieciach powiązań sfery nauki i praktyki gospodarczej, umożliwiając kształtowanie się nowoczesnej gospodarki regionu.

Gmina Chełm korzysta z oferty strefy otoczenia biznesu zlokalizowanej w Mieście Chełm. Instytucje szczególnie wspierające rozwój przedsiębiorczości w Chełmie to:

- Agencja Rozwoju Lokalnego w Chełmie – Oddział Lubelskiej Fundacji Rozwoju,
- Cech Rzemioł Różnych,
- Chełmska Izba Gospodarcza Sp. z o.o.,
- Chełmskie Stowarzyszenie Kupieckie,
- Lubelski Klub Biznesu Oddział Chełm,
- Związek Kupców Bazarowych,
- Chełmskie Towarzystwo Samorządowe,
- Chełmskie Stowarzyszenie Samorządowe,
- Centrum Aktywizacji Młodych,
- Stowarzyszenie Producentów Roślin Ogrodniczych,
- Lubelskie Stowarzyszenie Tłumaczy,
- Ośrodek Wspierania Przedsiębiorczości w Chełmie,
- Stowarzyszenie PASMO – Aktywni i Bezrobotni,
- Lubelskie Stowarzyszenie Przedsiębiorców Rozwoju i Aktywizacji Aurora,
- Stowarzyszenie Rozwoju Aktywności Społecznej „Triada”,
- Lubelska Izba Rolnicza o/Zamiejscowy Chełm,
- Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Ziemi Chełmskiej”

Większość z wymienionych instytucji działa jedynie na terenie miasta, a tylko część z nich obejmuje swoim zasięgiem gminę. Zakres działań wymienionych wyżej instytucji otoczenia biznesu obejmuje m.in. promocję podmiotów w nich zrzeszonych w zakresie możliwości rozwojowych i inwestycyjnych, wspieranie rozwoju przedsiębiorczości wśród mieszkańców czy też pomoc osobom prowadzącym działalność gospodarczą.

Tabela 8: Instytucje otoczenia biznesu na 10 tys. podmiotów gospodarki narodowej

Wyszczególnienie	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	861,8	861,9	863,4	868,5	864,0
woj. lubelskie	613,0	611,3	612,3	608,5	609,2
gmina Chełm	502,6	531,2	500,0	509,6	516,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na tle kraju województwo lubelskie i gmina Chełm charakteryzują się niewysoką aktywnością społeczno-gospodarczą. Pozytywnym jednak jest to, że wartość wskaźnika dla gminy w trzech ostatnich analizowanych latach wykazywała stały wzrost, szybszy niż w kraju, lecz należy jednocześnie podkreślić, że od zdecydowanie niższych wartości bazowych.

Tabela 9: Udział nowo zarejestrowanych podmiotów sektora kreatywnego w liczbie nowo zarejestrowanych podmiotów ogółem

Wyszczególnienie	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	6,47	6,63	6,84	6,93	6,73
woj. lubelskie	5,97	5,93	6,61	6,16	5,99
gmina Chełm	2,63	3,80	6,77	4,05	5,80

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Od roku 2017 udział nowo zarejestrowanych podmiotów sektora kreatywnego jest w gminie Chełm bliski wartościom uzyskiwanym w kraju i województwie. Na przestrzeni ostatnich 5 lat wartość tego wskaźnika wyraźnie się poprawiła i uzyskała stosunkowo dobry poziom.

Oferta IOB w gminie jest zdecydowanie słabsza niż w kraju i województwie. W analizowanym okresie widoczny jest niewielki wzrost liczby instytucji w odniesieniu do liczby podmiotów. Pozytywnym sygnałem są tendencje wzrostowe w zakresie powstawania nowych podmiotów w branży innowacyjnej. Stanowi to szansę dla poprawy efektywności działalności gospodarczej w regionie, tworzenia kolejnych podmiotów, w tym z udziałem kapitału zagranicznego oraz do rozwoju kapitału ludzkiego i społecznego w regionie. W związku z czym rozwój IOB, wspierający rozwój innowacji, winien być jednym z elementów polityki regionalnej.

3.3.3. Turystyka i rekreacja

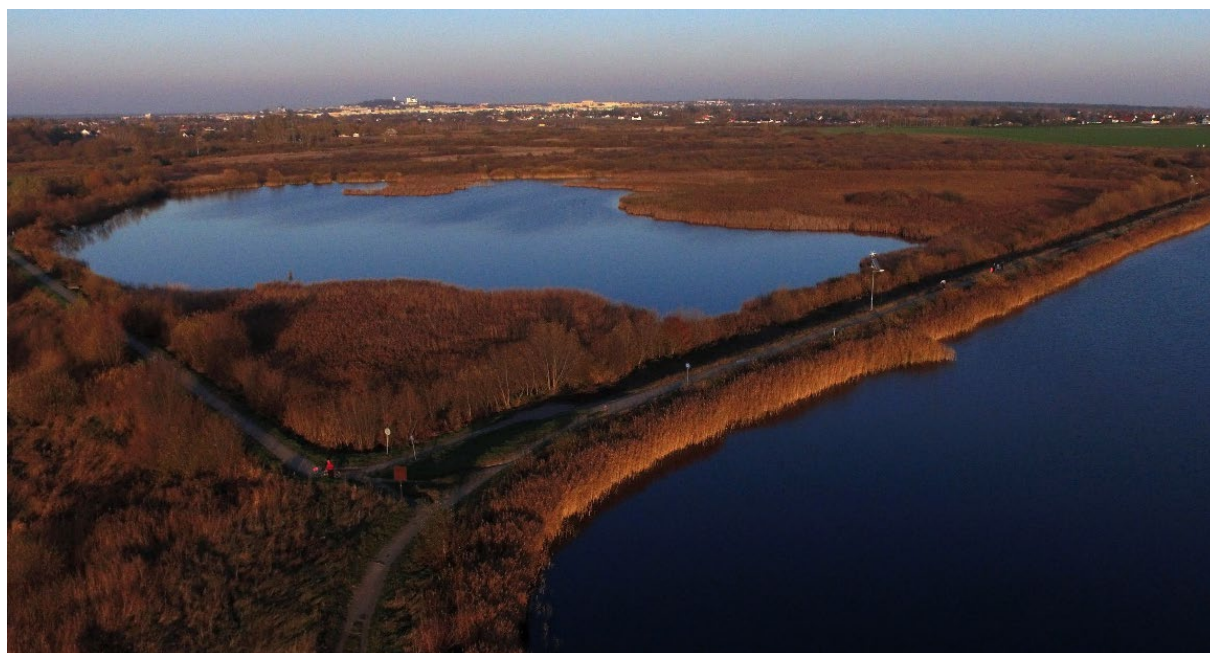
Na atrakcyjność turystyczną gminy wpływa przede wszystkim różnorodność i dobry stan środowiska naturalnego. Powierzchnia gminy jest bardzo zróżnicowana krajobrazowo i przyrodniczo. Lasy i zbiorniki wodne są ostoją wielu chronionych gatunków roślin i zwierząt oraz atrakcyjnym miejscem wypoczynku. Na terenie gminy położone są 4 rezerваты przyrody:

- rezerwat przyrody Stawska Góra,
- rezerwat przyrody Torfowisko Sobowice,
- rezerwat przyrody Brzeźno (częściowo),
- rezerwat przyrody Bagno Serebryskie (częściowo).

Jedną z większych atrakcji turystycznych, wynikających w szczególności z przyrodniczych uwarunkowań regionu, stanowią zbiorniki wodne – Zalew Żółtańce (składający się z dwóch zbiorników), Zalew Staw oraz Stańków. Nad Zalewem Żółtańce i Staw do dyspozycji turystów udostępnione są parkingi, plaże, place zabaw, pomosty, boiska trawiaste do gry w piłkę nożną oraz do gry w piłkę plażową, miejsca do grillowania i na ognisko. Zbiorniki te wraz ze zbiornikiem w Stańkowie są również przeznaczone dla wędkarzy, stale zarybiane i nadzorowane przez Polski Związek Wędkarski.

Fotografia 1: Zalew Żółtańce

Źródło: Archiwum Gminy Chełm

Ponadto atutem regionu w tym zakresie jest bogate dziedzictwo kulturowe. Potencjał turystyczny tworzą ponadto liczne obiekty zabytkowe.

Tabela 10: Wykaz zabytków w gminie Chełm

L.p.	Obiekt	Miejscowość
1	kościół parafialny pw. Wszystkich Świętych	Nowe Deputycze
2	kościół parafialny pw. Chrystusa Pana Zbawiciela	Podgórze
3	cmentarz wojenny z I i II wojny światowej	Pokrówka
4	zespół pałacowo-parkowy: pałac, park	Srebrzyszcze
5	założenie ogrodowe	Staw
6	wieża	Stołpie
7	dawny młyn	Uher

Źródło: Raport o Stanie Gminy Chełm za rok 2018

Poniżej przedstawiono najważniejsze zabytki gminy Chełm.

Zespół pałacowo-parkowy w Srebrzyszczu

Pałac w Srebrzyszczu jest budowlą barokową (XVII w.) z otaczającym ją XVIII-wiecznym parkiem w formie ogrodu włoskiego, gdzie zachowały się m.in. brama wjazdowa, półkoliste szpalery grabowo-klonowe i wierzbowe, aleje lipowa i morwowa. Wśród walorów architektonicznych pałacu szczególną uwagę zwracają osiemnastowieczne, późnobarokowe kominki (5 sztuk),

w tym jeden dekorowany w stylu egipskim oraz dziewiętnastowieczne piece, w tym jeden posiadający zwieńczenie w postaci miniaturki pomnika króla Jana III Sobieskiego z warszawskich Łazienek.

Wieża w Stołpiu

Wieża w Stołpiu (XII w.) uznawana jest za jeden z najciekawszych zabytków Lubelszczyzny. Kamienna wieża usytuowana jest na niewielkim grodzisku nad wodnym rozlewiskiem z bijącego źródła. Położenie wieży oraz specyficzne i charakterystyczne elementy sakralne wskazują, iż

prawdopodobnie była małym klasztorem. Niespotykana konstrukcja wieży z pozostałościami zdobień ośmiobocznej kaplicy wskazuje na wzory zaczerpnięte z Bizancjum.

Kościół pw. Chrystusa Pana Zbawiciela w Podgórzu

Obiekt obecnie funkcjonujący jako kościół parafialny rzymskokatolicki pw. Chrystusa Pana Zbawiciela powstał jako cerkiew prawosławna, wymieniana w źródłach historycznych od 1440 r. Budynek przechodził wiele

modernizacji, a ostateczny wygląd nadała mu przebudowa w XIX w. Nawa świątyni wzniesiona została z kamienia. Obok świątyni znajduje się murowana dzwonnica wybudowana w latach 1909-1913 w stylu bizantyjsko-ruskim według projektu architekta Aleksandra Puringa oraz murowana plebania z 1916 roku.

Kościół pw. Wszystkich Świętych w Nowych Deputyczach

Świątynia powstała w latach 1770-1790. Jako świątynia katolicka funkcjonuje od 1916 r. Na wyposażenie składa się późnobarokowy osiemnastowieczny ołtarz główny, przeniesiony z kościoła w Trzeszczanach (powiat hrubieszowski) oraz dwa ołtarze boczne z przełomu XVIII i XIX w. Na ołtarzach znajdują się cenne

obrazy z XVIII i XIX w. Obok kościoła zlokalizowana jest drewniana dzwonnica konstrukcji słupowej z końca XVIII w.

Młyn i zabudowania podworskie w Uhrze

Obiekt ten to pozostałości zespołu pałacowo-parkowego z XVII w. Pierwotnie był to obiekt drewniany o charakterze obronnym. Jednym z nielicznych ocalałych budynków zespołu dworsko-parkowego w Uhrze jest zabytkowy młyn. Pierwotnie prawdopodobnie był to magazyn browaru dworskiego, a dopiero po 1915 r. przebudowany został na młyn. Obecnie funkcjonuje tutaj galeria znanych chełmskich artystów – Teresy Chomik-Kazarian i Oganesa Kazariana.

Dawny kościół ewangelicko-augsburski w Janowie

Obiekt powstał na początku XX w. na potrzeby kolonii niemieckiej w Janowie. Obecnie zlokalizowano w nim świetlicę i punkt biblioteczny. Budynek jest murowany i rozplanowany na rzucie prostokąta. Przykryty został dwuspadowym dachem oraz oblicowany opoką, poprzedzianą czerwoną cegłą, z której wykonano również narożniki i elementy ozdobne. Nieopodal znajduje się cmentarz ewangelicki z przełomu XIX i XX w. o powierzchni 0,30 ha z nagrobkami z początków XX w.

Tereny Gminy Chełm stwarzają znakomite warunki do uprawiania turystyki rowerowej i pieszej oraz innych form aktywnego wypoczynku jak jazda konno, spływy kajakowe czy wakeboarding nad Zalewem Żółtańce. W ostatnich latach w szczególności rozwija się infrastruktura dla rowerzystów. Na sieć ścieżek, szlaków i tras rowerowych składają się:

- Ścieżka rowerowa „Pagóry Janowskie” – 8 km,
- Ścieżka rowerowa „Południowe barwy krajobrazu Gminy Chełm” – ok. 3 km,
- Szlak rowerowy „GMINA CHEŁM – wpisane w krajobraz, wpisane w historię” – 75 km,
- Trasa rowerowa "Południowe panoramy Chełma" – 30,8 km,
- Trasa rowerowa "Uroki Sobowickie" – 18 km,
- Trasa rowerowa "Leśne ostępy Chełmskiego Parku Krajobrazowego" – 19,45 km.

Na szczególną uwagę zasługuje trasa rowerowa "Leśne ostępy Chełmskiego Parku Krajobrazowego" łącząca się z Nadbużańskim Szlakiem Rowerowym biegnącym od Janowa Podlaskiego do Hrubieszowa jednego z ważniejszych produktów turystycznych województwa lubelskiego o długości 286 km, stanowiącego część Wschodniego Szlaku Rowerowego Green Velo. Najbardziej spektakularnego projektu rowerowego, jaki do tej pory zrealizowano

w Polsce o długości ponad 2000 km specjalnie wytyczonej trasy (trasa główna 1887,5 km, trasy łącznikowe i boczne: łącznie 192 kilometry), którą od początku do końca przygotowano po to, aby dawała radość podróżowania i poznawania.

Ponadto pasjonaci rowerowych wycieczek mogą skorzystać z Poleskiego Szlaku Konnego o długości 280 km. Jest to pierwszy na Lubelszczyźnie i jeden z najdłuższych w Polsce szlak konny. Na trasie szlaku można poznać liczne zabytki architektury i pomniki przyrody, odbyć naukę jazdy konnej, krótkie przejażdżki oraz rajdy konne.

Inwestycje gminy w infrastrukturę rowerową należy ocenić pozytywnie. Z przeprowadzonych wywiadów bezpośrednich z właścicielami obiektów noclegowych wynika, że jedną z grup klientów, którzy chętnie korzystają z ich oferty, są rowerzyści.

W całym analizowanym okresie w Gminie Chełm działalność prowadził tylko 1 obiekt hotelowy, którym jest Hotel „Zajazd Trzy Dęby”. W jego ofercie, oprócz działalności polegającej na świadczeniu usług hotelarskich, prowadzone są usługi dodatkowe z zakresu organizacji wesel, komunii, konferencji, bankietów. W ostatnim roku obiekt ten oferował 48 pokoi z 88 miejscami noclegowymi. Ponadto w obiekcie funkcjonuje ciesząca się dobrymi opiniami restauracja. Warto zaznaczyć, że w roku 2018 "Trzy Dęby" wygrały konkurs Mistrza Smaku powiatu chełmskiego. Obiekt świadczy również usługi cateringowe.

Tabela 11: Turystyczne obiekty noclegowe i miejsca noclegowe w Gminie Chełm w latach 2015-2020

Wyszczególnienie	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Liczba obiektów	1	1	1	0	1	1
Liczba miejsc noclegowych	90	90	90	0	90	88
Liczba pokoi	48	48	48	0	48	48
Restauracje w obiektach noclegowych	-	-	-	0	1	1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Do dyspozycji turystów oddana jest bogata baza noclegowo-gastronomiczna prowadzona przez lokalnych przedsiębiorców. Stanowi ona niezwykle ważny element w tworzeniu i rozwoju wizerunku Gminy jako miejsca przyjaznego dla turystów. Na terenie gminy istnieje kilka gospodarstw agroturystycznych, zapewniających noclegi i wyżywienie, ośrodków jeździeckich z nauką jazdy konnej, organizacją wycieczek konnych i hipoterapią oraz restauracji z bogatą ofertą dań, od tradycyjnych do najbardziej wyszukanych. Na podstawie wywiadów bezpośrednich z przedstawicielami obiektów turystycznych stwierdza się, że na przestrzeni ostatnich 5 lat sytuacja w zakresie ruchu turystycznego była stabilna. Nie zaobserwowano znaczących wzrostów ani spadków. Osobami, które w głównej mierze korzystają z oferty turystycznej gminy, są mieszkańcy dużych miast.

Korzystne uwarunkowania przyrodnicze, bogate dziedzictwo kulturowe, liczne zabytki oraz baza turystyczna stwarzają potencjał do dalszego rozwoju turystyki w gminie. Barię dla rozwoju branży turystycznej (w szczególności agroturystycznej), którą zauważają lokalni przedsiębiorcy, jest stan infrastruktury drogowej, który zniechęca potencjalnych klientów

do przyjazdu. Ograniczenie stanowią również niewystarczające, wspólne, działania mające na celu promocję regionu jako miejsca atrakcyjnego turystycznie.

Sytuacja epidemiologiczna, z którą zmierzyła się w roku 2020 branża turystyczna, stanowi szansę dla rozwoju lokalnej turystyki. W okresie wiosennym zaobserwowano znaczący wzrost liczby turystów poszukujących odpoczynku w otoczeniu natury. Większość z turystów, którzy w tym czasie odwiedzili obiekty, po raz pierwszy skorzystała z tego typu atrakcji, oceniając nowe doświadczenie pozytywnie. Dotychczas w kręgu klientów znajdowali się w znacznej części klienci regularnie korzystający z tego rodzaju turystyki. Ponadto zwiększony ruch w obiektach agroturystycznych ma szansę przyczynić się do skorzystania z oferty turystycznej gminy w szerszym zakresie, bowiem część turystów decyduje się na zwiedzanie okolicy.

3.4. Środowisko i infrastruktura techniczna

3.4.1. Transport i komunikacja

System transportowy tworzy układ wzajemnie powiązanych ze sobą elementów, na które składa się m.in. transport indywidualny, zbiorowy oraz sieć drogowo-uliczna. Ich jakość jest jednym z głównych czynników rozwoju gminy, gdyż stanowią one o jej dostępności dla mieszkańców i turystów oraz świadczą o atrakcyjności dla potencjalnych inwestorów.

Gmina Chełm leży w pobliżu międzynarodowego węzła komunikacyjnego łączącego wschód Europy z zachodem. Wiodąca przez gminę droga krajowa nr 12, stanowi odcinek drogi międzynarodowej E373, która docelowo ma zostać przebudowana do parametrów drogi ekspresowej.

Transport drogowy

Gmina Chełm posiada dobrze rozwiniętą infrastrukturę drogową oraz komunikacyjną.

Na terenie gminy znajdują się:

- drogi wojewódzkie – 22,1 km,
- drogi powiatowe – 74,1 km,
- drogi gminne – 70 km,
- drogi wewnętrzne – 605 km.

Przez teren gminy przebiegają drogi krajowe i wojewódzkie:

- droga krajowa nr 12 - Lublin – Chełm – Dorohusk, która jest drogą ekspresową relacji Kurów – Lublin – Piaski – Chełm – Dorohusk, zaliczana do sieci dróg międzynarodowych jako E-373.

- droga główna G-844 - droga wojewódzka relacji Chełm – Hrubieszów,
- droga zbiorcza Z-814 - droga wojewódzka relacji Chełm – Wierzbica – Cyców,
- droga wojewódzka Z-843 relacji Chełm – Wierzchowiny – Zamość.

W gminie Chełm planowana jest budowa drogi ekspresowej S12, która będzie obwodnicą Chełma. Dwujezdniowa droga ekspresowa z dwoma pasami ruchu rozpocznie się w Tytusinie przed Stołpiem, a przed wioską Janów na przecięciu z obecną DK12 powstanie węzeł Chełm Zachód i od północy ominie miasto. Powstaną jeszcze trzy węzły: Chełm Północ, Chełm Okszów i Chełm Wschód na wysokości cementowni, gdzie obwodnica wepnie się do obecnego przebiegu DK12.

Rysunek 3: Orientacyjna mapa budowy obwodnicy Chełma

Źródło: <https://www.gddkia.gov.pl/pl/a/8062/s12-obwodnica-chelma>

W powiecie chełmskim w ostatnich latach można zaobserwować zwiększenie liczby indywidualnych środków transportu, co może świadczyć o poprawie sytuacji materialnej mieszkańców powiatu, a co za tym idzie Gminy Chełm. Z danych powiatowych wynika, że zaledwie w przeciągu roku na przełomie lat 2018/2019 liczba samochodów osobowych na 1 000 mieszkańców zwiększyła się z 687,8 do 716,8. Wzrost natężenia ruchu spowodowanego zwiększającą się liczbą pojazdów wpływa na pogorszenie się jakości powietrza.

Transport kolejowy

Ważnym elementem układu komunikacyjnego Gminy Chełm jest dobrze rozwinięta sieć kolejowa obsługująca przewozy pasażerskie, jak i towarowe w ruchu krajowym i międzynarodowym. Poprzez Gminę przebiegają następujące linie kolejowe:

- linia nr 7 relacji Warszawa – Lublin – Chełm – Dorohusk - granica państwa,

Linia kolejowa o długości 267,471 km, łącząca Warszawę z Dorohuskim. Linia jest dwutorowa prawie na całej długości i prawie w całości zelektryfikowana.

- linia nr 69 relacji Rejowiec - Hrebenne

Linia kolejowa nr 69 Rejowiec – Hrebenne – drugorzędna, jednotorowa, w większości niezelektryfikowana linia kolejowa łącząca stację Rejowiec z przejściem granicznym Hrebenne – Rawa Ruska.

- linia nr 81 relacji Chełm – Włodawa

Linia kolejowa Chełm – Włodawa o długości ok. 45 km położona jest we wschodniej części województwa lubelskiego, nieopodal granicy z Ukrainą. Przecina tereny powiatów chełmskiego i włodawskiego oraz gmin: Chełm, Ruda Huta, Włodawa i Wola Uhruska. Obszary te, położone nieopodal granicznej rzeki Bug, oznaczają się zwłaszcza wysokimi walorami przyrodniczymi. W celu poprawy dostępu komunikacyjnego do tych terenów rokrocznie w letnie i jesienne weekendy uruchamiane jest połączenie pasażerskie.

Województwo lubelskie wytypowało do realizacji w programie Kolej+ odcinek linii Chełm–Włodawa (230 mln zł). Projekt będzie polegał na rewitalizacji linii kolejowej nr 81 na całej jej długości z sugestią dobudowy nowego, ok. 5- lub 6-kilometrowego odcinka linii kolejowej zakończonego stacją Włodawa Miasto, w lokalizacji maksymalnie zbliżonej do centrum miasta. Zakłada się utrzymanie linii jednotorowej z mijankami zapewniającymi jej odpowiednią przepustowość i o maksymalnej prędkości 120 km/h. Analizie podlega także celowość korekty lokalizacji oraz utworzenie dodatkowych przystanków, zgodnie z siecią osadniczą. Minimalna sugerowana liczba pociągów uruchamianych po zrealizowaniu inwestycji to 6 par.

- linia nr 63 relacji Dorohusk – Zawadówka

Linia kolejowa nr 63 – pierwszorzędna, jednotorowa, niezelektryfikowana, szerokotorowa linia kolejowa łącząca przejście graniczne Dorohusk – Jagodzin z bocznicą szlakową Naftobaza.

Transport lotniczy

Gmina Chełm nie posiada lotniska bezpośrednio przeznaczonego dla transportu lotniczego. Na terenie gminy, w Deputyczach Królewskich, znajduje się lotnisko Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Chełmie. Przeznaczone jest ono przede wszystkim do szkolenia studentów specjalności pilotaż samolotowy PWSZ w Chełmie oraz do lotów cywilnych (Straż Graniczna, Lotnicze Pogotowie Ratunkowe). Dla transportu lotniczego w gminie Chełm większe znaczenie mają lotniska cywilne, z którymi gmina ma dobre połączenia. Zaliczają się do nich:

- lotnisko Lublin – Świdnik (66 km),
- lotnisko Rzeszów – Jasionka (190 km),
- lotnisko Chopina w Warszawie (250 km),
- lotnisko Modlin (280 km).

Publiczny transport zbiorowy

Na terenie Gminy Chełm publiczny transport zbiorowy zapewniają linie PKS oraz przewoźnicy prywatni.

Jednym z obszarów priorytetowych Strategii Rozwoju Gminy Chełm 2015-2020 była „Rozbudowa i poprawa stanu infrastruktury”. Cel strategiczny 2.1. Zwiększenie spójności układu drogowego gminy oraz cel strategiczny 2.2. Poprawa bezpieczeństwa ruchu drogowego miały koncentrowały się na usunięciu niedostatków związanych z infrastrukturą

drogową. Przeprowadzono szereg inwestycji, które niwelują braki w infrastrukturze Gminy Chełm. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 pozwolił na dofinansowanie następujących projektów:

- Przebudowa drogi gminnej Nr 104648 L w miejscowości Deputycze Królewskie – Rożdżałów,
- Przebudowa drogi gminnej nr 104650 L w miejscowości Deputycze Królewskie Kolonia – Deputycze Stare – Deputycze Nowe,
- Przebudowa drogi powiatowej Nr 1818L w miejscowości Staw wraz z budową ciągu pieszo-rowerowego,
- Przebudowa drogi gminnej Nr 105043 L wraz z budową chodnika w miejscowości Strupin Mały.

Mimo przeprowadzonych do tej pory inwestycji drogowych w dalszym ciągu istnieje potrzeba przebudowy kolejnych dróg, a dotacje unijne oraz stabilna sytuacja budżetu Gminy umożliwiają kontynuowanie tego rodzaju inwestycji.

Podsumowując, mimo licznych inwestycji drogowych, część dróg w gminie Chełm w dalszym ciągu nie spełnia standardów oczekiwanych przez mieszkańców oraz turystów. Dodatkowo rosnąca ilość pojazdów samochodów na terenie Gminy stanowi jedno ze źródeł zanieczyszczenia powietrza. Rozbudowa infrastruktury drogowej oraz rowerowej sprzyja osiągnięciu celów zrównoważonego rozwoju transportu. Publiczny transport jest skumulowany przede wszystkim w mieście, a znacznie mniejsza ilość połączeń kierowana jest do miejscowości gminy Chełm, co może mieć problemem dla mieszkańców, którzy chcą się przemieszczać między miejscowościami bez użycia prywatnych środków transportu.

3.4.2. Sieć wodociągowa i kanalizacyjna

Podmiotem zajmującym się gospodarką wodno-kanalizacyjną w Gminie Chełm jest Miejskie Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej Sp. z o.o. w Chełmie. Zakład Wodociągów i Kanalizacji zajmuje się przede wszystkim zaopatrzeniem mieszkańców i podmiotów gospodarczych miasta Chełm, Gminy Chełm i Gminy Kamień w wodę. Jest to możliwe dzięki eksploatacji dwóch ujęć wody w Chełmie (Trubaków i Bariera), dwóch w Gminie Chełm (Pokrówka i Nowosiółka) oraz trzech w Gminie Kamień (Kamień, Wolawce, Rudolfin). Ponadto zakład przyjmuje i oczyszcza ścieki z terenu miasta Chełm i Gminy Chełm w oczyszczalni komunalnej zlokalizowanej przy ulicy Bieławin.

Tabela 12: Podstawowe parametry sieci wodociągowej w Gminie Chełm

Parametry	jedn.	2015	2016	2017	2018	2019
Długość czynnej rozdzielczej sieci wodociągowej	km	213,5	213,9	215,1	219,4	222,4
Liczba przyłączy do sieci wodociągowej	szt.	3 817	3 876	3 964	4 028	4 101
liczba awarii sieć wodociągowej	szt.	45	50	39	36	58

Parametry	jedn.	2015	2016	2017	2018	2019
Liczba mieszkańców korzystających z sieci wodociągowej	osoby	13 557	13 774	13 881	14 020	14 261
Zużycie wody w gospodarstwach domowych ogółem na 1 mieszkańca	m ²	29,6	27,5	28,4	30,5	31,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Gmina Chełm na dzień 31 grudnia 2019 r. posiadała 222,39 km zbiorczej sieci wodociągowej, która pozwalała doprowadzić wodę do 4 101 punktów oraz 37,4 km zbiorczej sieci kanalizacji sanitarnej. W porównaniu do 2015 roku długość sieci wodociągowej zwiększyła się o 8,9 km, co stanowiło efekt przeprowadzanych w gminie inwestycji z zakresu gospodarki komunalnej.

Wykres 5: Podstawowe informacje o kanalizacji i wodociągach

Wyszczególnienie	Jednostka miary	Oddanych do eksploatacji	Ogółem stan na 31 grudnia 2019 r.
stacje uzdatniania wody	szt.	0	3
zmodernizowane stacje uzdatniania wody	szt.	0	X
zbiorcza sieć wodociągowa	km	2,94	222,39
zbiorcza sieć kanalizacji sanitarnej	km	0,32	37,4
zbiorcza sieć kanalizacji deszczowej	ilość obiektów	szt.	4
	przepustowość	m ³ /dobę	0
zbiorcza oczyszczalnia ścieków	szt.	0	X
zmodernizowane zbiorcze oczyszczalnie ścieków	szt.	129	604
indywidualne wiejskie oczyszczalnie ścieków	szt.	0	0
budynki mieszkalne podłączone do zbiorczej sieci	wodociągowej	szt.	73
	kanalizacyjnej	szt.	62
sołectwa posiadające zbiorczą sieć	wodociągową	szt.	0
	kanalizacyjną	szt.	0
sołectwa częściowo	zwodociągowane	szt.	X
	skanalizowane	szt.	X

Źródło: Raport o stanie Gminy za rok 2019

Tabela 13: Podstawowe parametry sieci kanalizacyjnej w Gminie Chełm

Parametry	jednostka	2015	2016	2017	2018	2019
Długość czynnej rozdzielczej sieci kanalizacyjnej	km	37,0	37,0	37,1	37,1	37,3
Liczba przyłączy do sieci kanalizacyjnej	szt.	677	736	753	817	830
Liczba awarii sieci kanalizacyjnej	szt.	3	0	0	3	4
Liczba mieszkańców korzystających z sieci kanalizacyjnej	osoby	3 175	3 378	3 444	3 641	3 731

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wydłużenie się sieci kanalizacyjnej pozwoliło na zwiększenie liczby mieszkańców z niej korzystających, tak jak w przypadku sieci wodociągowej. W porównaniu z latami 2017-2018, kiedy nie zaobserwowano wydłużenia się sieci, w roku 2019 można zaobserwować fakt, iż długość sieci kanalizacyjnej zwiększyła się o 200 metrów, co jest dobrym sygnałem dla dalszego rozwoju gminy w zakresie rozbudowy nie tylko sieci wodociągowej, ale również kanalizacyjnej.

Gospodarka wodno-ściekowa na terenie gminy Chełm rozwija się w sposób systematyczny o czym świadczy m.in.:

- wzrost długości sieci wodociągowej i kanalizacyjnej na terenie gminy,
- bardzo wysoki stopień zwodociągowania gminy,
- mała liczba awarii sieci wodno-kanalizacyjnej.

Jednym z celów strategicznych Strategii Rozwoju Gminy Chełm na lata 2015-2020 z perspektywą do roku 2030 była rozbudowa infrastruktury sieci komunalnych. Biorąc pod uwagę wydłużenie sieci wodociągowej i kanalizacyjnej oraz wzrost liczby mieszkańców korzystających z obydwu sieci można stwierdzić, że Gmina skutecznie realizowała postawione sobie zadania w poprzedniej strategii, dążąc do osiągnięcia wyznaczonych celów.

Rozbudowa infrastruktury sieci komunalnych w Gminie Chełm jest bardzo ważna w kontekście jej rozwoju. Potrzeby w zakresie budowy czy też rozbudowy infrastruktury sieciowej na obszarach wiejskich występują powszechnie i są zaspokajane stopniowo, zgodnie z posiadanymi środkami oraz ustalonymi priorytetami. Inwestycje wykonane do tej pory pozwoliły na poprawienie komfortu mieszkańców, którzy mogli korzystać z sieci wodociągowej i kanalizacyjnej, jednak w dalszym ciągu na terenach wiejskich potrzeby w tym zakresie są znaczące, w szczególności w przypadku sieci kanalizacyjnej, a zwiększająca się liczba mieszkańców generuje nowe potrzeby w zakresie infrastruktury komunalnej. Kontynuacja działań związanych z rozbudową i modernizacją infrastruktury wodno-kanalizacyjnej stanowi jeden z podstawowych kierunków rozwoju gminy Chełm.

3.4.3. Sieć gazowa

Dostęp do infrastruktury gazowej, jak również korzystanie z gazu ziemnego w celach grzewczych, wywiera pozytywny wpływ na jakość powietrza atmosferycznego z uwagi na fakt, iż gaz w porównaniu do najpowszechniej stosowanego opału węglowego jest paliwem zdecydowanie mniej emisyjnym.

Na obszarze gminy funkcjonuje sieć gazowa, z której korzystają mieszkańcy gminy Chełm. Źródłem zasilania jest gazociąg wysokiego ciśnienia relacji Zamość – Krasnystaw – Chełm (do stacji redukcyjno-pomiarowej I-go stopnia zlokalizowanej na terenie miasta Chełm) oraz odgałęzienie w kierunku gminy Kamień.

Tabela 14: Podstawowe parametry sieci gazowej w Gminie Chełm

Parametry	jednostka	2015	2016	2017	2018	2019
Długość czynnej sieci gazowej	m	106 070	114 354	116 530	118 284	120 603
Liczba przyłączy do sieci gazowej do budynków	szt.	1 214	1 349	1 419	1 507	1 560
Zużycie gazu	MWh	8 479,5	10 950,0	12 490,2	11 193,6	12 043,2
Zużycie gazu na ogrzewanie mieszkań	MWh	7 802,5	8 879,9	10 073,2	10 420,1	11 219,1
Liczba mieszkańców korzystających z sieci gazowej	osoby	2 892	3 698	3 876	3 447	3 554

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego na koniec 2019 r. długość czynnej sieci gazowej na terenie gminy Chełm kształtowała się na poziomie 120 603 m. W porównaniu z rokiem 2015 sieć gazowa wydłużyła się o 14,5 km. Liczba czynnych przyłączy do sieci gazowej w roku 2019 wynosiła 1 560 szt. (w tym 1 467 szt. do budynków mieszkalnych), co w porównaniu do roku 2015 odpowiada wzrostowi przyłączy o 346 sztuk.

Zużycie gazu ziemnego na terenie gminy Chełm w 2019 r. wyniosło 12 043,2 MWh, z czego na ogrzewanie mieszkań zużyto aż 11 219,1 MWh. Z sieci gazowej w 2019 r. korzystało 3 554 mieszkańców Gminy Chełm, co oznacza, że w porównaniu z poprzednimi latami liczba użytkowników wciąż rośnie.

Na terenie gminy Chełm system zaopatrzenia w gaz ziemny ulega ciągłemu rozwojowi, o czym świadczą wskaźniki przedstawione powyższej, tj.: długość czynnej sieci gazowej, liczba czynnych przyłączy gazowych do budynków, w tym do budynków mieszkalnych oraz zużycie gazu ziemnego.

Z uwagi na przewidywany wzrost zapotrzebowania na gaz niezbędna będzie rozbudowa systemu gazowniczego. Warto zaznaczyć, że zaletą gazu ziemnego jest jego spalanie się bez powstawania dymu i sadzy, co odciąża środowisko naturalne i eliminuje działania związane z utrzymaniem czystości.

3.4.4. Zagospodarowanie odpadów

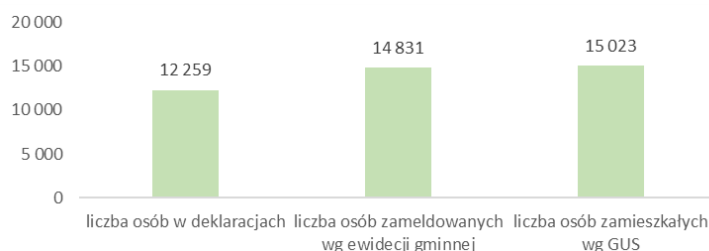
Systemem zbiórki odpadów komunalnych w gminie Chełm objęte są nieruchomości bez ograniczeń ilościowych mieszkańców. Gmina Chełm przejęła na siebie obowiązek wyposażenia nieruchomości zamieszkałych w pojemniki i worki zgodnie z normami gromadzenia odpadów komunalnych zawartymi w *Regulaminie utrzymania czystości i porządku na terenie gminy Chełm*.

Z uwagi na znaczne potrzeby związane z gospodarowaniem odpadami komunalnymi gmina Chełm realizuje zadania inwestycyjne przyczyniające się do stworzenia zorganizowanego systemu segregacji odpadów komunalnych. W latach 2018 oraz 2019 zakupiono łącznie 1 240 sztuk pojemników o pojemnościach 120l, 240l i 1 100l oraz 1 850 kompostowników przeznaczonych do zbierania przez mieszkańców gminy odpadów biodegradowalnych.

W kolejnych latach planowane jest również bieżące zaopatrzenie właścicieli nieruchomości w pojemniki do selektywnej zbiórki odpadów oraz kompostowniki.

Według stanu na dzień 31.12.2019 r. systemem zbiórki odpadów komunalnych, według złożonych deklaracji, objętych było **12 258** mieszkańców gminy.

Jak wskazano na powyższym

wykresie, liczba osób zamieszkujących gminę Chełm według GUS jest wyższa o ok. 2,5 tys. względem osób wykazanych w deklaracjach. Istotnie wyższa liczba mieszkańców aniżeli wykazanych w deklaracji dotyczy również osób zameldowanych. Taki stan rzeczy wynika zapewne częściowo z nieobecności osób, które uczą się bądź pozostają trwale poza granicami gminy w związku z zobowiązaniami zawodowymi, jednak źródła tej sytuacji dopatrywać się należy również w przekłamaniach w złożonych deklaracjach.

Zanizenie liczby osób zamieszkujących nieruchomość, które wskazywane są w deklaracjach, niesie za sobą szereg negatywnych konsekwencji finansowych dla mieszkańców:

- mieszkańcy, którzy nie są wykazani w deklaracjach, a zamieszkują nieruchomość, wytwarzają odpady, których koszt odbioru i zagospodarowania obciąża budżet gminy,
- zwiększone koszty dla budżetu gminy muszą zostać pokryte przez mieszkańców, którzy wywiązują się ze swoich obowiązków,
- tak powstała luka pomiędzy dochodami a kosztami musi zostać pokryta poprzez wzrost opłat za gospodarowanie odpadami komunalnymi dla mieszkańców.

Możliwości weryfikacji przez służby liczby osób faktycznie zamieszkujących nieruchomość są znacznie utrudnione, a zatem potencjalnie w latach kolejnych możliwe jest utrzymanie się niekorzystnych tendencji, których efektem będzie spadek dochodów na pokrycie kosztów utrzymania systemu.

Na terenie gminy Chełm w miejscowości Srebrzyszcze znajduje się Zakład Przetwarzania Odpadów Komunalnych Srebrzyszcze zarządzany przez Miejskie Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej w Chełmie, który do 6 września 2019 roku pełnił funkcję Regionalnej Instalacji Przetwarzania Odpadów Komunalnych (RIPOK). Zakład Przetwarzania Odpadów Komunalnych Srebrzyszcze stanowi instalację zapewniającą mechaniczno-biologiczne przetwarzanie niesegregowanych (zmieszanych) odpadów komunalnych i wydzielenie z niesegregowanych (zmieszanych) odpadów komunalnych frakcji nadających się w całości lub w części do odzysku – zgodnie z listą powadzoną przez Marszałka Województwa Lubelskiego.

Gmina Chełm posiada dwa Punkty Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych, tzw. PSZOK, zlokalizowane w miejscowościach: Srebrzyszcze i Deputycze Królewskie-Kolonia.

W 2019 roku z obszaru gminy odebrano i zebrano 3 509,56 Mg odpadów komunalnych. Wśród całej ilości odpadów komunalnych odebranych z obszaru gminy największą część stanowiły

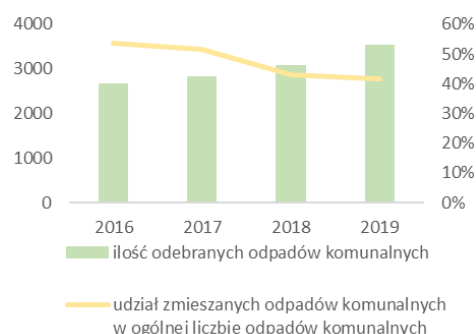
niesegregowane odpady komunalne – 1 455,88 Mg, co odpowiadało 41,5% wszystkich odpadów. Poniższa tabela zawiera szczegółowe dane dotyczące ilości odebranych i zebranych odpadów komunalnych z terenu gminy Chełm w 2019 roku.

Tabela 15: Ilość odebranych odpadów komunalnych z obszaru gminy Chełm w 2019 roku

Wyszczególnienie	Mg (tona)	Udział (%)
Urządzenia zawierające freon	6,71	0,2%
Odpady kuchenne ulegające biodegradacji	17,1	0,5%
Odpady ulegające biodegradacji	47,28	1,3%
Zużyte urządzenia elektryczne i elektroniczne	20,926	0,6%
Zużyte opony	35,364	1,0%
Odpady wielkogabarytowe	129,88	3,7%
Odpady betonu oraz gruz betonowy z rozbiórek i remontów	447,02	12,7%
Zamieszane odpady opakowaniowe	774,98	22,1%
Opakowania z papieru i tektury	50,92	1,5%
Opakowania ze szkła	268,56	7,7%
Popiół z gospodarstw domowych	254,94	7,3%
Pozostałe odpady komunalne	1455,88	41,5%
SUMA	3509,56	100%

Źródło: Raport o stanie Gminy za rok 2019

Na przestrzeni ostatnich lat zaobserwować można wzrost ilości odebranych odpadów przy jednoczesnym spadku udziału zmieszanych odpadów komunalnych w ogólnej liczbie odpadów komunalnych odebranych oraz wzrost ilości odpadów zbieranych selektywnie. Świadczy to o rozwoju gminnego systemu gospodarowania odpadami komunalnymi w zakresie zwiększenia efektywności prowadzenia selektywnego zbierania odpadów.

Gmina Chełm osiągnęła w 2019 roku wszystkie wymagane ustawą o utrzymaniu czystości i porządku w gminach poziomy recyklingu, przygotowania do ponownego użycia i odzysku innymi metodami oraz ograniczenia masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji przekazywanych do składowania. Jednak wyzwaniem dla gminy Chełm stają się wymagania w zakresie osiągniętych poziomów recyklingu papieru, metali, tworzyw sztucznych i szkła po 2019 roku, kiedy to wymagany poziom recyklingu wzrośnie do 60% w roku 2025 oraz 65% w roku 2030.

Sytuację gminy Chełm pod względem gospodarowania odpadami należy ocenić korzystnie. Gmina spełnia wymagane ustawą poziomy recyklingu, a udział zmieszanych odpadów komunalnych w ogólnej strukturze odpadów komunalnych systematycznie maleje. Wyzwaniem dla gminy Chełm staną się jednak wymagania w zakresie osiągniętych poziomów

recyklingu papieru, metali, tworzyw sztucznych i szkła po 2020 roku, kiedy to wymagany poziom recyklingu wzrośnie do 60% w roku 2025 oraz 65% w roku 2030.

Niepokojący jest również fakt, iż liczba osób objętych systemem gospodarowania odpadami według deklaracji jest o ok. 20% niższa niż liczba osób zameldowanych, co może w przyszłości negatywnie wpłynąć na sytuację finansową nie tylko gminy, ale również jej mieszkańców.

3.4.5. Zmiany klimatyczne

Negatywny wpływ wykorzystywania paliw kopalnych na środowisko oraz klimat, ich wysokie ceny oraz ograniczone zasoby powodują konieczność poszukiwania rozwiązań, które pozwolą zmniejszyć zapotrzebowanie oraz zmniejszą obciążenia, jakie konwencjonalna energetyka generuje na środowisko. Realizacja inwestycji oraz wspieranie rozwoju OZE stanowi istotny element poprawy efektywności ekonomicznej sektora energetycznego, jak również zmniejszenia jego negatywnego oddziaływania na środowisko poprzez redukcję emisji substancji szkodliwych – pyłów, dwutlenku siarki, tlenku azotu oraz gazów cieplarnianych.

Gmina Chełm przyczynia się do wykorzystania OZE oraz ograniczania emisji szkodliwych substancji do atmosfery w regionie lubelskim dzięki realizacji szeregu inwestycji mających na celu poprawę jakości środowiska naturalnego oraz ograniczenie emisji tj. montaż kolektorów słonecznych, instalacji solarnych, kotłów na biomasę oraz energooszczędnego oświetlenia ulicznego. Dodatkowo elementy OZE wykorzystywane są przy okazji budowy, modernizacji oraz termomodernizacji infrastruktury w gminie.

Działając zgodnie z założeniami Strategii Europa 2020 gmina Chełm podejmuje działania zmierzające do tego, aby minimum 20 proc. energii pochodziło ze źródeł odnawialnych. Dzięki inwestycjom w nowe technologie – przyjazne środowisku źródła energii, wzrasta wykorzystanie energii pochodzącej z odnawialnych źródeł w ogólnym bilansie energetycznym. Dodatkowo Władze Gminy utworzyły Klaster Energii Odnawialnej Ziemi Chełmskiej w partnerstwie z Gminą Białopole, Dorohusk, Wojstawice i Żmudź w celu m.in. dążenia do poprawy środowiska naturalnego.

Od początku trwającej kadencji kontynuowana jest budowa instalacji kolektorów słonecznych i kotłów na biomasę. Aktualnie na terenie gminy funkcjonuje ponad 1 500 instalacji solarnych oraz 219 kotłów na biomasę.

PONAD 1500 INSTALACJI SOLARNYCH
219 KOTŁÓW NA BIOMASĘ

Postępujące w skali globalnej zmiany klimatyczne, skutkujące coraz powszechniej występującymi zjawiskami ekstremalnymi tj. długotrwałe fale upałów, pożary lasów, susze bądź ekstremalne opady i powodzie, stanowią istotne przesłanki dla podejmowania działań zmierzających do ograniczenia i minimalizacji ich negatywnych następstw. Z uwagi na rolniczy charakter, gmina Chełm jest w szczególności narażona na negatywne konsekwencje rosnącego prawdopodobieństwa wystąpienia ekstremalnych zjawisk pogodowych oraz ich dotkliwość powodującą znaczny wzrost ryzyka nieudanych zbiorów.

3.4.6. Infrastruktura teleinformatyczna

Zgodnie z wydanymi przez Urząd Komunikacji Elektronicznej pozwoleniami radiowymi (według stanu na dzień 25.06.2019 r.) na terenie gminy Chełm zlokalizowane są anteny nadawcze telefonii komórkowych. Emisja pól elektromagnetycznych z tych instalacji nie stanowi zagrożenia dla zdrowia, gdyż działają one w przestrzeni niedostępnej dla ludności i wartość emisji jest w granicach dopuszczalnych, co potwierdzają pomiary akredytowanych laboratoriów. Lokalizacja stacji nadawczych telefonii komórkowej zgodnie z danymi www.btsearch.pl przedstawia się następująco:

- stacja bazowa Zawadówka – obsługująca sieć Orange;
- stacja bazowa Stołpie dz. nr 183 – obsługująca sieć T-Mobile;
- stacja bazowa Rudka – Kumowa Dolina – obsługuje Aero2;
- stacja bazowa Rudka – obsługuje Aero2;

Dodatkowo Gmina Chełm posiadała 17 hotspotów z dostępem do darmowego Internetu.

Tabela 16: Darmowe hotspoty na terenie Gminy Chełm

Lp.	Hotspot	Lokalizacja
1	Horodyszcze	budynek świetlicy w Horodyszczach
2	Janów	budynek świetlicy w Janowie
3	Nowosiółki	Hotspot na budynku świetlicy w Nowosiółkach
4	Okszów – Centrum	Hotspot na budynku Centrum Bibliotek i Kultury Gminy Chełm w Okszowie
5	Okszów – Kościół	Hotspot na budynku plebanii przy Kościele parafialnym św. Maksymiliana Marii Kolbe w Okszowie
6	Pokrówka – UG	budynek Urzędu Gminy Chełm
7	Pokrówka – ul. Wiosenna	budynek Gospodarstwa Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa
8	Rożdżałów	budynek świetlicy w Rożdżałowie
9	Srebrzyszcze	budynek świetlicy w Srebrzyszczu
10	Staw	budynek Szkoły Podstawowej w Stawie
11	Stołpie	budynek Szkoły Podstawowej w Stołpiu
12	Strupin Duży	budynek Szkoły Podstawowej w Strupinie Dużym
13	Strupin Mały	budynek świetlicy w Strupinie Małym
14	Zagroda	budynek po przychodni zdrowia w Zagrodzie
15	Zarzeczce	remiza OSP w Zarzeczcu
16	Zawadówka	budynek świetlicy w Zawadówce
17	Żółtańce	sala gimnastyczna Szkoły Podstawowej w Żółtańcach

Źródło: www.gminachelm.pl (dostęp: 04.11.2020 r.)

Dla zrównoważonego rozwoju społecznego i gospodarczego regionu konieczne jest zapewnienie dostępności infrastruktury i usług telekomunikacyjnych. Tymczasem pomiędzy obszarami miejskimi i wiejskimi są widoczne wyraźne, niepokojące dysproporcje. Na obszarach wiejskich dostępność usług jest mniejsza, dlatego niezbędne jest podejmowanie działań ukierunkowanych na zapewnienie rozwoju oraz wsparcie inwestycji w rozwój przedmiotowej infrastruktury.

3.4.7. Gospodarka mieszkaniowa

Podejmowane działania samorządu w zakresie sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego mają bezpośredni wpływ na zachodzące zmiany w przestrzeni gminy. Analiza tych zmian wskazuje, że w roku 2019 największe z nich dotyczyły rozwoju nowych terenów o funkcji mieszkalnej, co wskazuje na korelację pomiędzy przeznaczaniem nowych terenów pod zabudowę mieszkalną i zagrodową w planach miejscowych a ruchem budowlanym. W 2019 roku wydano łącznie 156 pozwoleń i zgłoszeń budowy budynków, z czego 117 stanowią budynki mieszkalne.

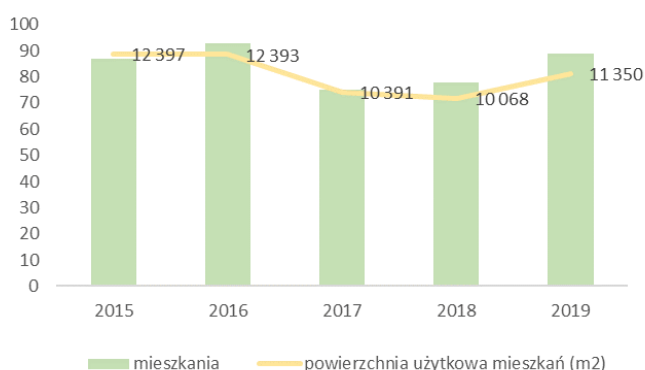
Według danych GUS w roku 2019 w Gminie zlokalizowanych było 4 714 mieszkań o łącznej powierzchni użytkowej 446 675 m². Jest to ponad 5% mieszkań więcej niż w roku 2015 i o blisko 1,5% więcej niż przed rokiem. Wzrost powierzchni użytkowej mieszkań był większy niż wzrost ogólnej ich liczby, co wskazuje na zwiększenie przeciętnej powierzchni użytkowej 1 mieszkania. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania wynosiła w 2019 roku 94,8 m².

Tabela 17: Zasoby mieszkaniowe w Gminie Chełm w latach 2015-2019

Wyszczególnienie	2015	2016	2017	2018	2019
mieszkania	4 466	4 535	4 585	4 652	4 714
izby	18 693	19 045	19 305	19 657	19 985
powierzchnia użytkowa mieszkań (m ²)	414 385	423 240	429 915	438 680	446 675
przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania	92,8	93,3	93,8	94,3	94,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na terenie Gminy Chełm, w porównaniu z rokiem 2018, odnotowano wzrost wydanych pozwoleń na budowę i zgłoszeń budowy budynków mieszkalnych o 21%. Jednocześnie w roku

2019 do użytkowania oddano 89 nowych mieszkań o łącznej powierzchni 11 350 m². Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania na przestrzeni ostatnich lat wyniosła 134 m². Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania w analizowanym okresie wyniosła ok. 134 m².

Ciągły wzrost liczby mieszkań jest silnie skorelowany z liczbą nowych mieszkańców Gminy. Gmina Chełm stanowi atrakcyjną lokalizację do zamieszkania w szczególności dla osób przybywających z miasta Chełm oraz innych okolicznych regionów, co wpływa korzystnie na jej strukturę demograficzną i ma duże znaczenie dla perspektyw jej dalszego rozwoju.

3.5. Infrastruktura społeczna

3.5.1. Edukacja

Na terenie gminy Chełm funkcjonuje sześć szkół podstawowych:

- Szkoła Podstawowa im. Św. Jana Pawła II w Okszowie,
- Szkoła Podstawowa w Stawie,
- Szkoła Podstawowa im. Marii Skłodowskiej-Curie w Stołpiu,
- Szkoła Podstawowa im. Władysława Broniewskiego w Strupinie Dużym,
- Szkoła Podstawowa im. Romualda Traugutta w Uhrze,
- Szkoła Podstawowa im. ks. Józefa Dąbrowskiego w Żółtańcach.

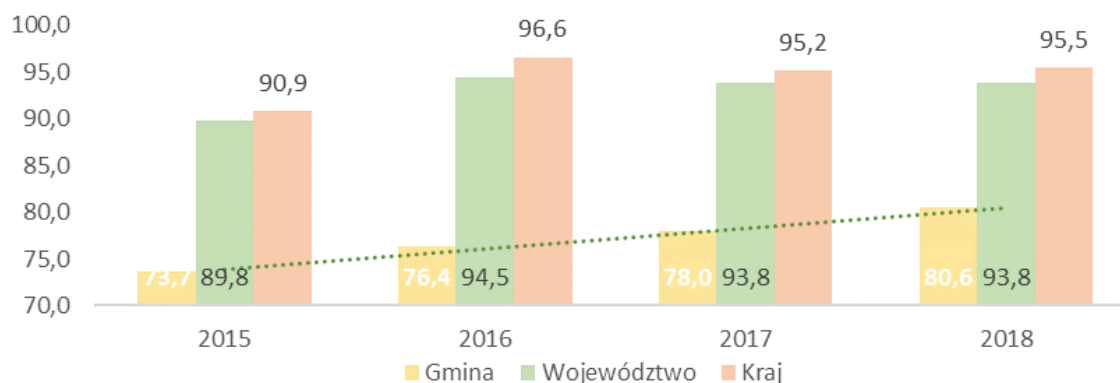
Gmina Chełm nie posiada samodzielnego przedszkola, lecz dysponuje oddziałami przedszkolnymi w szkołach podstawowych. Na poziomie ponadpodstawowym działalność prowadzi jedna placówka – Zespół Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego im. Józefa Piłsudskiego zlokalizowana w Okszowie. Ponadto na poziomie szkolnictwa wyższego funkcjonuje Centrum Studiów Inżynierskich Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Chełmie zlokalizowane w miejscowości Deputycze Królewskie.

W 2019 roku w szkołach podstawowych zlokalizowanych na terenie gminy uczyło się 1 378 dzieci. Dla porównania w 2008 roku w gminie Chełm działało 7 szkół podstawowych, w których uczyło się 838 uczniów.

Część uczniów (596) uczy się w placówkach oświatowych położonych na terenie miasta Chełm, co uwarunkowane jest przede wszystkim położeniem niektórych miejscowości gminnych blisko miasta. Z kolei w szkołach na terenie gminy uczy się 317 uczniów z innych obwodów.

Na 1 oddział w szkołach podstawowych przypada 19 uczniów. Współczynnik skolaryzacji brutto (stosunek wszystkich osób uczących się w szkołach podstawowych do osób w wieku 7-12 lat) wynosi 80,61.

Wykres 6: Współczynnik skolaryzacji brutto w latach 2015-2019 – szkolnictwo podstawowe

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W gminie Chełm znajduje się 1 Technikum, w którym w 2018 r. w 10 oddziałach uczyło się 144 uczniów (43 kobiety oraz 101 mężczyzn). Kształcenie ukończyło 29 absolwentów. Dla porównania w 2008 roku w gminie Chełm działalność prowadziło 5 techników, w których w 15 oddziałach uczyło się 327 uczniów (128 kobiet oraz 199 mężczyzn), a kształcenie ukończyło 75 absolwentów. W gminie Chełm znajduje się 1 Branżowa szkoła I stopnia, w której w 2 oddziałach uczyło się 29 uczniów (29 mężczyzn). Na jeden oddział w branżowych szkołach I stopnia przypada 14,5 uczniów, zaś w technikach – 14,4.

Podstawowe dane dotyczące wychowania przedszkolnego w Gminie Chełm w latach 2015-2018 prezentuje poniższa tabela.

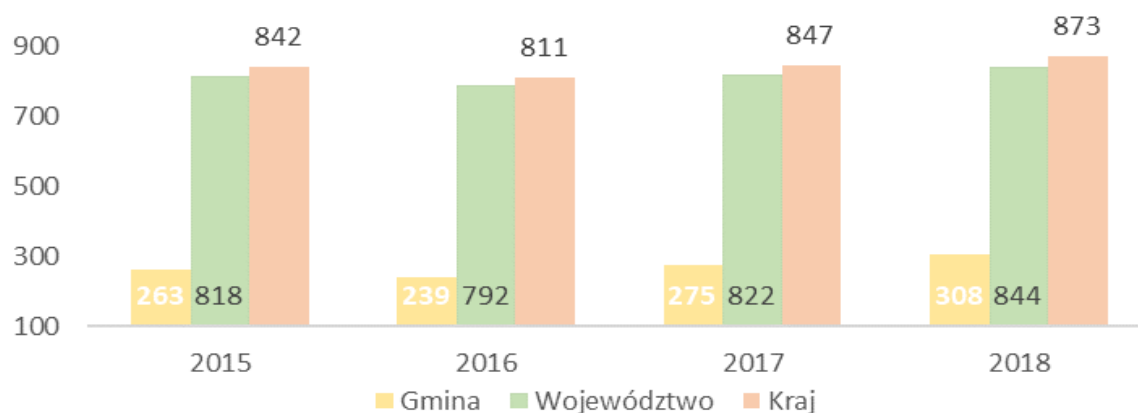
Tabela 18: Podstawowe dane dotyczące wychowania przedszkolnego w Gminie Chełm w latach 2015-2018

Wyszczególnienie	2015	2016	2017	2018
Oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych	6	6	6	6
Liczba dzieci ogółem	151	191	214	216
Liczba oddziałów/klas	8	10	10	11
Liczba dzieci przypadająca na oddział/klasę	18,88	19,10	21,40	19,64
Dzieci w wieku 3-5 lat	438	448	418	396
dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat	263	239	275	308

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W 2018 r. do sześciu oddziałów przedszkolnych uczęszczało 216 dzieci, a od 2016 r. obserwuje się wzrost liczby dzieci korzystających z wychowania przedszkolnego w Gminie. Jednak porównując dane wojewódzkie i krajowe, można zauważyć, że w dalszym ciągu wychowaniem przedszkolnym objętych jest niewiele dzieci. W 2018 r. liczba dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego przypadająca na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat w gminie Chełm wyniosła 308, w województwie – 844, a w Polsce aż 873.

Wykres 7: Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat w latach 2015-2018

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Egzamin Ósmoklasisty

Do egzaminu ósmoklasisty w gminie Chełm w 2019 r. przystąpiło 125 uczniów. Średnie wyniki uzyskane przez uczniów w gminie są porównywalne zarówno do średniej wojewódzkiej, jak i krajowej. Największą zdawalność uczniowie uzyskali z języka polskiego – 66%, było to więcej niż w województwie (64%) i w Polsce (59%). Najniższą zdawalność odnotowano na egzaminie z matematyki – uczniowie nie przekroczyli progu 50%. Zdawalność w gminie wyniosła 43%, podczas gdy w województwie było to 44%, a w Polsce – 46%. Niskie wyniki uzyskane podczas egzaminu mogły zostać spowodowane panującą pandemią koronawirusa. W 2019 r. ze względu na epidemię egzamin ósmoklasisty nie został przeprowadzony w pierwotnym terminie w kwietniu, lecz przesunięto go na czerwiec.

Tabela 19: Wyniki egzaminu ósmoklasisty (w %)

	Gmina Chełm	Województwo	Polska
język polski	66	64	59
matematyka	43	44	46
język angielski	50	56	54

Źródło: www.oke.krakow.pl

Głównym problemem w gminie Chełm jest z pewnością brak przedszkoli gminnych. Oddziały wychowania przedszkolnego, które znajdują się w szkołach podstawowych, mogą mieć wpływ na to, iż rodzice będą bardziej skłonni przyprowadzać swoje dzieci do publicznych, czy też prywatnych przedszkoli, znajdujących się poza obszarem gminy.

3.5.2. Kultura, sport i promocja

Na terenie gminy Chełm działalność kulturalną, integracyjną i rekreacyjną prowadzi Centrum Bibliotek i Kultury Gminy Chełm w Okszowie powstałe w 2017 r. na bazie Ośrodka Kultury Gminy Chełm w Żółtańcach oraz Biblioteki Publicznej Gminy Chełm w Okszowie. Działalność Centrum prowadzona jest w 15 świetlicach. Przy świetlicach zlokalizowane są place zabaw, siłownie zewnętrzne, boiska do piłki nożnej, siatkówki i koszykówki. Świetlice wyposażone są m.in. w sprzęt sportowy i rekreacyjny oraz dostęp do Internetu. Organizuje się w nich różnorodne wydarzenia dla mieszkańców, w tym koncerty okolicznościowe, teatralne, imprezy turystyczne, sportowo-rekreacyjne, konkursy plastyczne, kulinarne, warsztaty, festyny rodzinne, wycieczki plenerowe, rowerowe, spotkania integracyjne-okolicznościowe, ogniska, zabawy karnawałowe, andrzejkowe, wyjazdy edukacyjne, w tym również dla dzieci i młodzieży. Szacunkowo z różnego rodzaju wydarzeń skorzystało 5 900 osób. W świetlicy w Żółtańcach działa Kabaret „Dunia”, Zespół „I To i Owo” oraz Grupa „Wesołe Promyki”.

Na terenie gminy funkcjonuje także biblioteka w Okszowie wraz z:

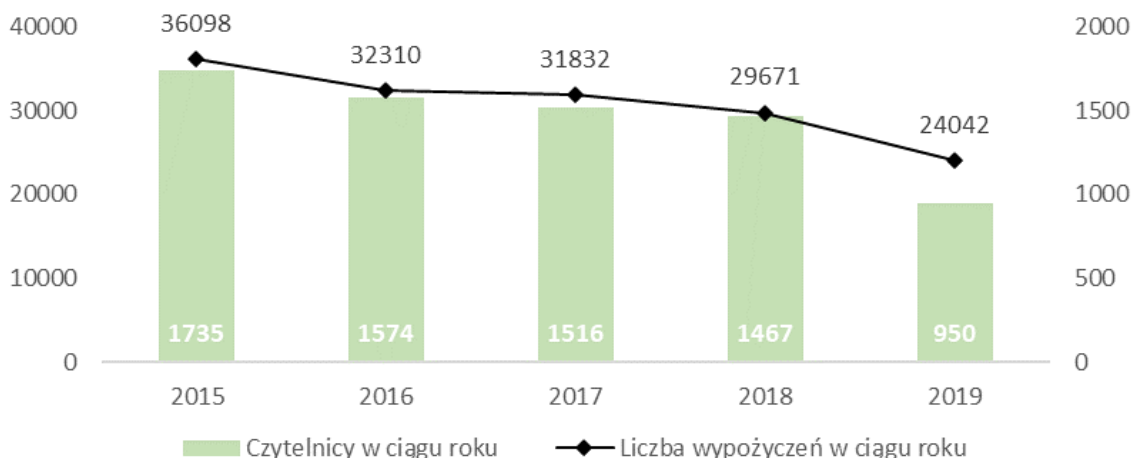
- Filią w Stawie,
- Filią w Strupinie Dużym,
- Filią w Janowie,

- punktami bibliotecznymi w: Pokrówce, Rożdżałowie, Zawadówce, Strupinie Małym, Srebrzyszczu, Horodyszczu, Parypsach, Nowosiótkach, Starych Deputyczach i w Weremowicach;

Placówka oferuje czytelnikom bogaty księgozbiór – na dzień 31 XII 2019 r. zasoby biblioteki liczyły 35 498 woluminów.

Wykres 8: Liczba czytelników oraz wypożyczeń w Bibliotece Publicznej Gminy Chełm

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W ciągu ostatnich 5 lat zasoby biblioteki nieznacznie wzrosły (o niespełna 300 pozycji). Ponadto do dyspozycji czytelników oddane są czasopisma, wydawnictwa regionalne oraz Biuletyn Informacyjny Głos Gminy Chełm. Liczba czytelników w latach 2015-2019 spadła niemal o połowę. Największy spadek nastąpił między rokiem 2018 a 2019. Biblioteka jako placówka kultury prowadzi ponadto różne formy pracy kulturalno-oświatowej, tj.: kiermasz książek, konkurs czytelniczy "Konkurs pięknego czytania", lekcje biblioteczne, zajęcia plastyczne, spotkania autorskie, wycieczki do biblioteki "Zapoznanie z biblioteką", spotkania czytelnicze dla dzieci i młodzieży, zajęcia edukacyjne z wykorzystaniem książki, rysunku tradycyjnego oraz zabawy z wykorzystaniem nowoczesnej technologii (ściana interaktywna), wydarzenia okolicznościowe, jak Tydzień Bibliotek, udział w Kampanii społecznej „Mała książka – wielki człowiek”, jak również szereg działań mających na celu promocję czytelnictwa: wystawki pokonkursowe prac dzieci, gazetki tematyczne, wystawki nowości wydawniczych, prowadzenie portalu społecznościowego na Facebook.

Ogółem w 2019 roku w bibliotekach zorganizowano 155 różnego rodzaju zajęć, wydarzeń mających na celu promowanie i rozwój kultury czytelniczej, w których udział wzięło szacunkowo 2 600 osób.

Wśród najważniejszych wydarzeń kulturalnych organizowanych na terenie gminy Chełm wskazać należy:

- „Święty Wieczór” organizowany co roku w Dworku „Pan Tadeusz” w Żółtańcach. Pielęgnowanie bożonarodzeniowych tradycji, wspólne kolędowanie, jasełka, koncert kolęd i pastorałek w wykonaniu artystów z całego regionu.
- Uroczystości Dożynkowe Gminy Chełm. Konkursy na wieniec i chleb dożynkowy. Występy artystów i zespołów ludowych, a także wystawy i prezentacje m.in. sprzętu rolniczego, ogrodniczego. Prezentacje Kół Gospodyń Wiejskich i Stowarzyszeń.
- Koncert „Fuzja Kultur” w Janowie. Prezentacja różnych gatunków muzycznych. Od zespołów śpiewaczych, poprzez dźwięki reggae wprost do kolorowego świata Romów.

Aktywność sportowa mieszkańców gminy odbywa się w obiektach sportowych zlokalizowanych przy placówkach edukacyjnych oraz świetlicach wiejskich. Infrastruktura rekreacyjno-sportowa ulega w ostatnich latach systematycznej poprawie dzięki realizacji szeregu inwestycji. Uzyskane dofinansowanie umożliwiło budowę sal gimnastycznych, wielofunkcyjnych boisk sportowych, placów zabaw, siłowni zewnętrznych oraz ścieżek rowerowych. Zmodernizowana infrastruktura sprzyja aktywności fizycznej mieszkańców, a także podnosi atrakcyjność turystyczną gminy. Ponadto gmina organizuje liczne wydarzenia sportowe, m.in. zawody rowerowe, a także turnieje piłki nożnej oraz siatkowej.

Tabela 20: Zestawienie infrastruktury sportowej według danych z 2018 r.

Wyszczególnienie	Liczba obiektów
Boiska piłkarskie	10
Boiska do koszykówki	2
Boiska do piłki ręcznej	1
Boiska do piłki siatkowej	3
Boiska uniwersalne	4
Hale sportowe o wymiarach od 36x19 m	1
Korty tenisowe	1
Inne obiekty, siłownie zewnętrzne	10
Place zabaw	31

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W 2018 r. na terenie gminy Chełm funkcjonowały 3 kluby sportowe, które zrzeszały 351 członków, co stanowi ponad 2% mieszkańców gminy.

Działalność promocyjną, uwzględniającą publikacje czy organizację uroczystości i imprez promocyjnych na terenie gminy, prowadzi Wydział Promocji Gminy Chełm. W latach ubiegłych przygotowano oraz opublikowano następujące pozycje:

- Głos Gminy Chełm – Bezpłatny Biuletyn Informacyjny (kwartalnik) wydawany od stycznia 2000 r. – prezentujący aktualne wydarzenia w Gminie Chełm tj. m.in. w szkołach i świetlicach, działania urzędu gminy oraz Rady Gminy, realizowane inwestycje, wydarzenia sportowe i kulturalne oraz akcje społeczne.
- Gmina Chełm jako jednostka administracyjno-samorządowa. Zarys dziejów (2015 r.)
- Gmina Chełm. Album-przewodnik (2018 r.)
- Biuletyn Promocyjny (polsko-angielski, 2018 r.)
- Katalogi Wystaw członków Związku Plastyków Artystów RP z siedzibą w Uhrze – wydawnictwo przedstawiające twórczość artystów działających w Grupie w drodze.
- Kalendarze Promocyjne Gminy.
- Chełmskie Pagóry i Równiny. Informator – turystyka, rekreacja, kultura. Wydawnictwo zbiorcze charakterystyka 17 gmin i miast, zawiera kalendarz imprez, bazę gastronomiczną, bazę noclegową, twórców ludowych, turystykę kajakową, rowerową, konną, łowiska.

Wydział Promocji organizował także uroczystości jubileuszowe i okolicznościowe w tym m.in. Złote Gody – nadanie Medali za Długoletnie Pożycie Małżeńskie, 150 Rocznica Bitwy pod Dupułykami, Lotnicze Dupułyki – festyn rodzinny, obchody 3 maja, czy Święto Niepodległości. Dodatkowo pracownicy Wydziału na bieżąco przygotowują materiały promocyjne i informacje do lokalnej prasy i radia, zamawia materiały promocyjne oraz moderuje stronę internetową oraz fanpage na portalu społecznościowym Facebook.

3.5.3. Ochrona zdrowia, polityka społeczna i inne świadczenia

Ochrona zdrowia

Opieka szpitalna dla mieszkańców świadczona jest w Mieście Chełm przez Samodzielny Publiczny Wojewódzki Szpital Specjalistyczny, który zapewnia świadczenia zdrowotne w zakresie opieki stacjonarnej, specjalistycznej opieki ambulatoryjnej, diagnostyki i rehabilitacji. Opieka szpitalna prowadzona jest w ramach 18 oddziałów oraz 24 poradni specjalistycznych.

Pomoc społeczna

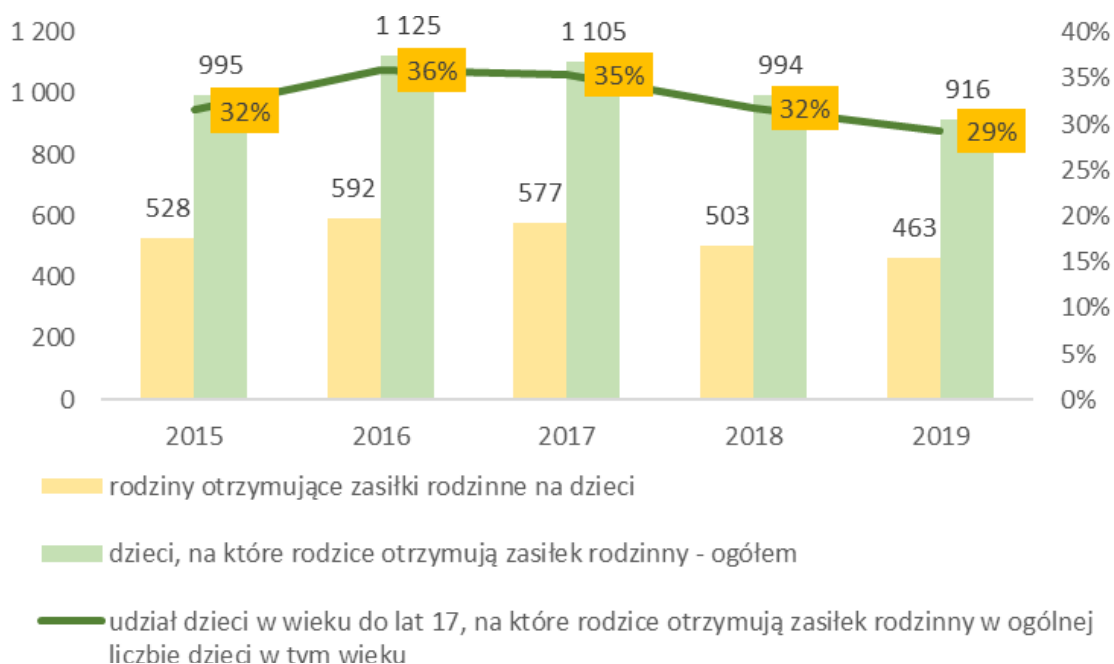
W zakresie pomocy społecznej na terenie Gminy Chełm usługi świadczy Ośrodek Pomocy Społecznej Gminy Chełm. Celem działalności tej instytucji jest wspieranie osób i rodzin będących w trudnej sytuacji życiowej w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i doprowadzenie do ich życiowego usamodzielnienia oraz integracji ze środowiskiem. Ponadto instytucja ta dąży do zapobiegania trudnym sytuacjom życiowym na obszarze gminy. W 2019 r. Ośrodek Pomocy Społecznej Gminy Chełm zatrudnił 17 pracowników oraz w ramach umów o świadczenie usług 34 opiekunów nad chorymi w domach.

Ośrodek realizuje zadania własne z zakresu pomocy społecznej oraz zadania zlecone przez administrację rządową i samorządową. Są to zadania dotyczące pomocy społecznej, świadczeń rodzinnych, świadczeń wychowawczych, świadczeń „Dobry start” (w 2019 r. wpłynęło 1 446 wniosków i wypłacono 2 028 świadczeń), świadczeń z Funduszu Alimentacyjnego (187 dłużników alimentacyjnych na terenie gminy), dodatków mieszkaniowych, dodatków energetycznych. Na koniec 2019 roku z pomocy społecznej w gminie Chełm korzystało 537 rodzin. Od 1 kwietnia 2016 r. Ośrodek Pomocy Społecznej Gminy Chełm realizuje wypłaty z ustawy o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci popularnie nazywane **świadczeniem „500+”**, w roku 2019 ze świadczenia korzystało 1798 rodzin, w tym 3 032 dzieci z obszaru gminy.

Ważnym zagadnieniem związanym z polityką społeczną są świadczenia rodzinne wypłacane osobom będącym w trudnej sytuacji życiowej. Z danych wynika, iż w analizowanym okresie liczba rodzin otrzymujących zasiłki rodzinne na dzieci systematycznie się zmniejszała, wyjątek stanowił rok 2016, kiedy liczba świadczeń nieznacznie wzrosła.

Wykres 9: Świadczenia rodzinne w gminie Chełm w latach 2015-2019

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Liczba dzieci, na które rodzice otrzymywali zasiłki rodzinne, uległa zmniejszeniu z 995 w roku 2015 do 916 w roku 2019 (spadek o blisko 10%). Udział dzieci w wieku do 17. roku życia, których rodzice objęci zostali wsparciem w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku, obniżył się w analizowanym okresie z 32% do 29%. Gmina Chełm współfinansuje również rządowy program „Posiłek w szkole i w domu”, z którego w 2019 roku korzystało 121 dzieci z obszaru gminy Chełm.

Dodatkowo Ośrodek Pomocy Społecznej prowadzi też działania związane z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie poprzez Zespół Interdyscyplinarny, w skład, którego wchodzi

przedstawiciele podmiotów, których działanie związane jest z szeroko rozumianym przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie.

W skład Zespołu wchodzi przedstawiciele:

- Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych,
- Komendy Miejskiej Policji,
- wszystkich szkół podstawowych funkcjonujących na terenie gminy,
- Sądu Rejonowego w Chełmie,
- Niepublicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej „OMNI – MED” w Chełmie,
- Prokuratury Rejonowej w Chełmie,
- Poradni Lekarskiej „MEDICUS” Sp. z o.o. w Chełmie,
- Ośrodka Pomocy Społecznej Gminy Chełm.

W 2019 r. odbyło się 120 spotkań Grup Roboczych mających na celu rozwiązanie problemów związanych z wystąpieniem przemocy w rodzinie.

Na terenie gminy Chełm funkcjonuje także Dom Pomocy Społecznej w Nowinach, będący placówką o zasięgu ponadgminnym prowadzoną przez powiat. Przeznaczony jest on dla osób w podeszłym wieku, dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie i przewlekle somatycznie chorych. Placówka dysponuje 211 miejscami. W 2019 r. obejmowała opieką 188 osób, w tym 112 osób z niepełnosprawnościami, 25 osób w podeszłym wieku oraz 70 osób przewlekle somatycznie chorych. Gmina Chełm opłaca opiekę 20 osób przebywających w DPS Nowiny.

Wykres 10: Struktura podopiecznych DPS Nowiny

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

3.5.4. Bezpieczeństwo i porządek publiczny

Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym porządek publiczny i bezpieczeństwo obywateli oraz ochrona przeciwpożarowa i przeciwpowodziowa należy do zadań własnych gminy. Głównym celem podsystemu bezpieczeństwa i porządku publicznego jest zapobieganie i ściganie sprawców zamachów na życie, zdrowie i mienie obywateli, jednakże działania podejmowane w tym zakresie nie ograniczają się jedynie do walki z przestępczością i podejmowania działań interwencyjnych, lecz również dążą do ograniczania pośrednich

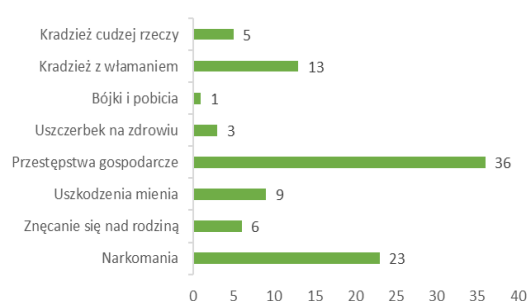

przyczyn stanowiących podłoże przestępczości oraz patologii społecznych. W trosce o bezpieczeństwo mieszkańców prowadzone winny być działania profilaktyczne w zakresie przeciwdziałania występowaniu zjawisk niepożądanych na terenie gminy. Wśród tego typu inicjatyw znajdują się m.in. działania w obszarze edukacji, ochrony zdrowia, przeciwdziałania bezrobociu, narkomanii, alkoholizmowi, przemocy.

Bezpieczeństwo mieszkańców i porządek publiczny na obszarze Gminy Chełm zapewnia Komenda Miejska Policji w Chełmie.

Ochronę przeciwpożarową w Gminie Chełm zapewnia Komenda Miejska Państwowej Straży Pożarnej w Chełmie oraz 8 jednostek Ochotniczej Straży Pożarnej działających w miejscowościach: Krzywice, Rożdżałów, Stare Deputycze, Staw, Strupin Duży, Weremowice, Zarzeczce i Żółtańce. Wykonują one zadania z zakresu walki z pożarami, klęskami żywiołowymi oraz innymi miejscowymi zagrożeniami.

W Gminie Chełm w 2019 r. wśród przestępstw stwierdzonych dominowały przestępstwa gospodarcze (36) oraz przestępstwa związane z narkomanią (23). W przeliczeniu na 1 000 mieszkańców najwięcej stwierdzono przestępstw o charakterze kryminalnym – 8,35 (wykrywalność 78%) oraz przeciwko mieniu – 3,16 (wykrywalność 61%). Kolejno odnotowano przestępstwa drogowe - 2,20 (98%), o charakterze gospodarczym – 1,55 (63%) oraz przeciwko życiu i zdrowiu – 0,44 (97%).

W 2019 r. odnotowano mniej kolizji drogowych niż w roku 2018, nieznacznie zmniejszyła się również liczba zatrzymanych nietrzeźwych kierowców oraz rowerzystów.

Poczucie bezpieczeństwa mieszkańców oraz niski stopień przestępczości są jednym z czynników świadczących o rozwoju i atrakcyjności gminy. Nierzadko poziom bezpieczeństwa w danej gminie jest ważnym czynnikiem dla potencjalnych inwestorów.

Biorąc pod uwagę stosunkowo niewielką liczbę przestępstw oraz wypadków drogowych, można powiedzieć, że gmina Chełm charakteryzuje się wysokim poziomem bezpieczeństwa. Podkreśla to fakt, iż wartość wskaźnika przestępstw na 1 000 mieszkańców jest znacznie mniejsza od wartości dla województwa lubelskiego oraz średniej dla całej Polski.

4. Analiza budżetu gminy

Celem analizy budżetu Gminy Chełm jest wskazanie na finansowe podstawy realizacji niniejszej Strategii. Realność implementacji działań służących osiągnięciu celów strategicznych wynika w głównej mierze z możliwości ich sfinansowania. Aby dać pogląd na potencjał finansowy budżetu Gminy Chełm, przeanalizowano wykonanie budżetów od 2015 roku, aktualny plan na 2020 rok, jak również Wieloletni Plan Finansowy na lata 2020-2029, na podstawie uchwały Nr XXIV/201/2020.

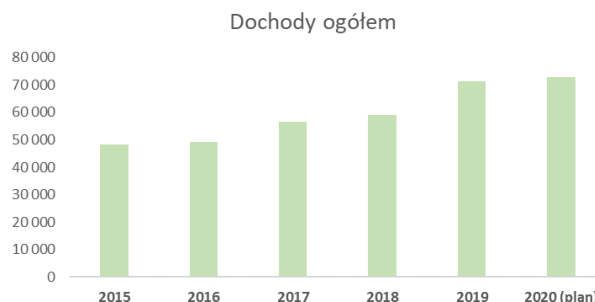
Tabela 21: Wybrane pozycje budżetów Gminy Chełm w latach 2015-2020 (zł)

lp.	Specyfikacja	2015	2016	2017	2018	2019	2020 (plan)
1	Dochody ogółem	48 336 905	49 075 871	56 627 123	59 003 077	71 339 010	72 796 331
1.1	Dochody bieżące, w tym:	36 876 059	48 185 339	53 217 421	53 280 276	61 536 814	64 112 554
1.1.1.	Udział w PIT	5 691 874	6 617 694	7 153 843	8 366 523	9 942 006	10 271 026
1.1.2.	Udział w CIT	17 787	39 753	63 956	45 841	47 845	75 000
1.1.3.	Z subwencji ogólnej	14 711 255	15 576 801	17 161 687	15 913 711	18 984 876	19 922 463
1.1.4.	Z tytułu dotacji i środki pozyskane na cele bieżące	6 479 068	14 685 661	17 748 615	17 916 410	20 833 391	22 145 551
1.1.5.	Pozostałe dochody bieżące	9 976 075	11 265 430	11 089 320	11 037 792	11 728 696	11 698 514
1.1.5.1	z podatku od nieruchomości	5 142 628	6 004 592	5 743 028	5 865 341	6 111 041	5 850 000
1.2	dochody majątkowe, w tym:	11 460 846	890 532	3 409 702	5 722 801	9 802 196	8 683 777
1.2.1.	ze sprzedaży majątku	85 528	232 246	214 107	284 457	297 609	1 202 602
1.2.2.	z tytułu dotacji oraz środków przeznaczonych na inwestycje	11 375 318	658 286	3 195 595	5 438 344	9 504 489	7 481 075
2	Wydatki ogółem	51 374 708	44 801 632	57 465 752	67 870 964	69 028 908	72 241 331
2.1.	Wydatki bieżące, w tym:	31 642 887	40 917 202	45 070 843	48 183 128	52 261 498	59 557 615
2.1.1.	na wynagrodzenia i składki od nich naliczane	16 300 531	16 401 124	16 765 267	18 008 671	19 088 306	20 432 535
2.1.2.	z tytułu poręczeń i gwarancji	0	0	0	0	0	0
2.1.3.	wydatki na obsługę długu	487 568	441 125	375 911	411 719	696 752	820 000
2.1.4.	wydatki związane z realizacją statutowych zadań	7 749 920	8 355 888	9 225 759	11 702 489	11 391 387	15 613 948
2.1.5.	dotacje na zadania bieżące	1 366 896	1 923 962	2 108 595	1 535 763	1 371 518	1 392 817
2.1.6.	świadczenia na rzecz osób fizycznych	5 737 973	13 795 103	16 595 311	16 524 487	19 713 536	21 298 316
2.2.	Wydatki majątkowe	19 731 821	3 884 430	12 394 909	19 687 836	16 767 410	12 683 716
3.	Wynik budżetu	-3 037 804	4 274 239	-838 629	-8 867 887	2 310 102	555 000
3.1	Wynik budżetu bieżącego	5 233 171	7 268 137	8 146 578	5 097 148	9 275 316	4 554 939
4.	Przychody budżetu	7 305 212	2 009 015	6 508 054	19 979 426	7 969 186	1 609 706
4.1	Kredyty, pożyczki, emisja papierów wartościowych	2 500 000	0	3 084 000	17 300 000	0	0
4.2	Nadwyżka budżetowa z lat ubiegłych	0	0	0	0	0	0
4.3	Wolne środki, o których mowa w art. 217 ust. 2 pkt 6 ustawy	4 805 212	2 009 015	3 424 054	2 679 426	7 969 186	1 609 706
4.4	Spląty udzielonych pożyczek w latach ubiegłych	0	0	0	0	0	0
4.5	Inne przychody niezwiązane z zaciągnięciem długu	0	0	0	0	0	0
5.	Rozchody budżetu	2 258 393	2 859 200	2 990 000	3 142 353	3 098 706	2 164 706
5.1	Spląty rat kapitałowych kredytów i pożyczek oraz wykup papierów wartościowych	2 258 393	2 859 200	2 990 000	3 142 353	3 098 706	2 164 706
5.2	Inne rozchody niezwiązane ze splatą długu	0	0	0	0	0	0
6.	Kwota długu	12 659 200	9 800 000	9 894 000	24 051 647	20 952 941	18 788 235
7.	Obsługa zadłużenia	2 745 961	3 300 325	3 365 911	3 554 072	3 795 457	2 984 706

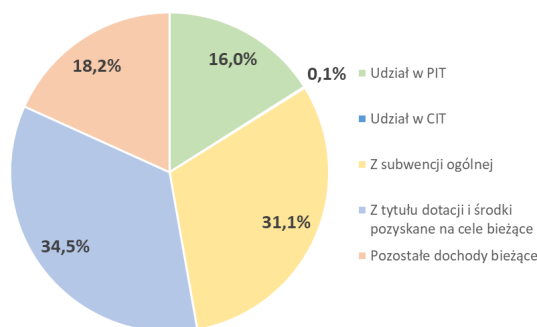
Źródło: Budżety Gminy Chełm 2015-2020

W latach 2015-2020 dochody budżetowe Gminy systematycznie wzrastały zarówno w wymiarze nominalnym, jak i realnym. Szczególnie istotne wzrosty dotyczą lat 2017 i 2019 (odpowiednio 15,4% i 20,9%). W obu wskazanych latach widoczne są konsekwencje zmian systemowych, dotyczących zwiększenia kompetencji samorządów w zakresie dystrybucji świadczeń dla mieszkańców czy finansowania wzrostów wynagrodzeń nauczycieli. Czynniki te korespondują ze zwiększeniem wartości transferów centralnych – dotacji na zadania bieżące i subwencji ogólnej – szczególnie jej oświatowej części. Aktualny budżet na 2020 zakłada dochody ogółem na poziomie 72,8 mln zł w porównaniu do 48,3 mln zł w 2015.

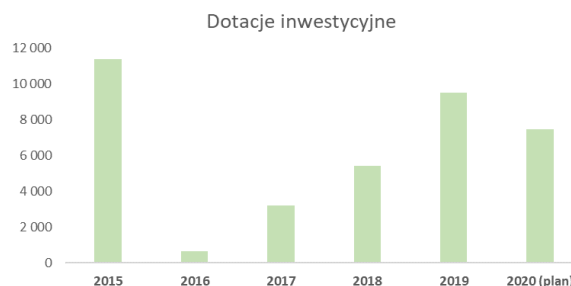

Lata 2015-2010 to również systematyczny wzrost dochodów własnych. Najważniejszy podatek lokalny – podatek od nieruchomości – wzrósł z poziomu 5,1 mln zł w 2015 do 6,1 mln zł w 2019 roku. Aktualny plan na 2020 zakłada dochód z tego tytułu na poziomie 5,9 mln zł. Dochody własne (bez udziałów w podatkach centralnych) stanowią jednak relatywnie niewielką część budżetu Gminy Chełm – 18,2% dochodów bieżących i 16,1% dochodów ogółem (według planu na 2020 rok).

Oznacza to dużą zależność samorządu od transferów centralnych. W badanym okresie wyraźnie wzrósł udział w PIT – z 10,0 mln zł w 2015 do 11,7 w 2019 roku, co jest pochodną wzrostu gospodarczego w tym okresie. Udział w CIT ma marginalne znaczenie ze względu na charakter gospodarki Gminy.

Wysokie wykonanie dochodów ogółem w 2019 roku wiąże się w dużej mierze z częścią majątkową budżetu – wartością pozyskanych dotacji to 9,5 mln zł (13,3% budżetu), co jest najlepszym wynikiem od 2015 roku.

Kształtowanie się wydatków ogółem Gminy wskazuje na podobne tendencje jak w przypadku dochodów ogółem – widoczny jest systematyczny wzrost. Podobne są również czynniki wzrostu. Ze względu na wysoki udział transferów w budżecie, wydatki kształtowane są przez zakres zadań własnych i zleconych finansowanych z dotacji i subwencji. Istotną rolę pełni kształtowanie się wydatków majątkowych, na które Gmina pozyskuje relatywnie duże (w relacji do dochodów ogółem) dotacje inwestycyjne, jak również posiłkuje się długiem.

Aktualny budżet na 2020 zakłada wydatki ogółem na poziomie 72,3 mln zł w porównaniu do 51,4 mln zł w 2015.

Wyjątkowy w kształtowaniu się wydatków ogółem był rok 2016, w którym niższy niż w innych

latach udział pozyskanych dotacji inwestycyjnych wpłynął na możliwości realizowania nakładów inwestycyjnych. W roku 2016 udział wydatków majątkowych w wydatkach ogółem wyniósł 8,7%.

W pozostałych latach kształtował się on na bardzo wysokim poziomie do 38,4% w 2015 roku. Średni poziom wydatków majątkowych Gminy w latach 2015-2020 wyniósł 23,3%, co oznacza realizację ambitnego planu inwestycyjnego.

Wynik budżetu w badanych latach wykazuje zarówno wysokie w relacji do wielkości budżetu deficyty, jak i nadwyżki. W latach 2015-2020 największy deficyt dotyczył roku 2018 (8,9 mln

zł), a najwyższa nadwyżka – 2016 roku (4,3 mln zł). Bardziej istotny ze względu na przyszłą zdolność kredytową samorządu ma wynik budżetu bieżącego, czyli różnica pomiędzy dochodami bieżącymi a wydatkami bieżącymi. Średnie w badanych latach saldo budżetu bieżącego to wysokie 11,3%, co jest korzystne z perspektywy możliwości

wygosparowania środków na realizację inwestycji i obsługę zadłużenia. W tabeli porównano zmiany nominalne i realne najważniejszych pozycji budżetu Gminy Chełm w badanym okresie.

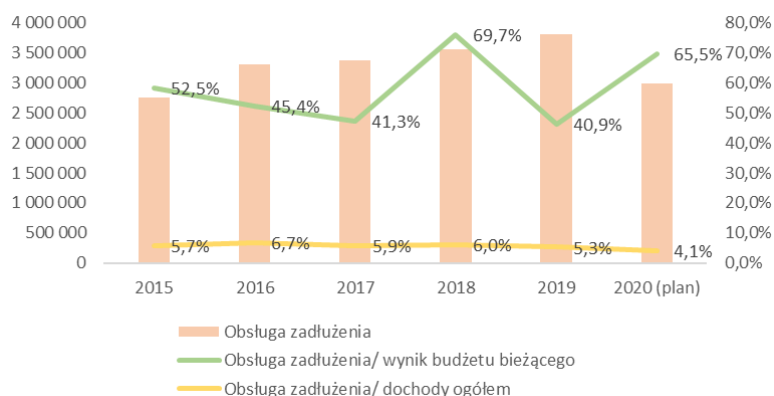
Tabela 22: Zmiany nominalne i realne wybranych pozycji budżetu w latach 2015-2020 (zł)

Wyszczególnienie	2015	2016	2017	2018	2019	2020 (plan)
Dochody ogółem	48 336 905	49 075 871	56 627 123	59 003 077	71 339 010	72 796 331
Zmiana nominalna		1,5%	15,4%	4,2%	20,9%	2,0%
Zmiana realna		2,1%	13,1%	2,6%	18,2%	-0,2%
Wydatki ogółem	51 374 708	44 801 632	57 465 752	67 870 964	69 028 908	72 241 331
Zmiana nominalna		-12,8%	28,3%	18,1%	1,7%	4,7%
Zmiana realna		-12,3%	25,8%	16,2%	-0,6%	2,4%
Wydatki majątkowe	19 731 821	3 884 430	12 394 909	19 687 836	16 767 410	12 683 716
Zmiana nominalna		-80,3%	219,1%	58,8%	-14,8%	-24,4%
Zmiana realna		-80,2%	212,8%	56,3%	-16,7%	-26,0%
Wynik budżetu bieżącego	5 233 171	7 268 137	8 146 578	5 097 148	9 275 316	4 554 939
Zmiana nominalna		38,9%	12,1%	-37,4%	82,0%	-50,9%
Zmiana realna		39,7%	9,9%	-38,4%	77,9%	-51,9%
Dotacje inwestycyjne	11 375 318	658 286	3 195 595	5 438 344	9 504 489	7 481 075
Zmiana nominalna		-94,2%	385,4%	70,2%	74,8%	-21,3%
Zmiana realna		-94,2%	375,9%	67,5%	70,8%	-23,0%

Źródło: Budżety Gminy Chełm 2015-2020

W wybranych latach Gmina wzmacnia plan inwestycyjny zaciągnięciem długu, co szczególnie widoczne było w roku 2017 (nowy dług w wysokości 17,3 mln zł). Równocześnie indywidualny wskaźnik zadłużenia jest dla wszystkich lat spełniony, a wskaźniki obsługi zadłużenia

i stanu zadłużenia (wyliczone bez ustawowych wyłączeń) kształtują się na bezpiecznych poziomach. Na koniec 2019 roku zadłużenie Gminy osiągnęło 21,0 mln zł i planuje się jego zmniejszenie na koniec 2020 roku do poziomu 18,8 mln zł, co stanowi 25,8% planowanych dochodów ogółem. Podstawowe wyniki analizy wskaźnikowej zostały zestawione w kolejnej tabeli.

Tabela 23: Analiza wskaźnikowa budżetu Gminy Chełm w latach 2015-2020

Wskaźniki budżetu	2 015	2 016	2 017	2 018	2 019	2020 (plan)
Wynik budżetu/ dochody ogółem	-6,3%	8,7%	-1,5%	-15,0%	3,2%	0,8%
Wynik budżetu bieżącego/ dochody ogółem	10,8%	14,8%	14,4%	8,6%	13,0%	6,3%
Dochody bieżące/ dochody ogółem	76,3%	98,2%	94,0%	90,3%	86,3%	88,1%
Wydatki bieżące/ wydatki ogółem	61,6%	91,3%	78,4%	71,0%	75,7%	82,4%
Wydatki majątkowe/ wydatki ogółem	38,4%	8,7%	21,6%	29,0%	24,3%	17,6%
Dotacje inwestycyjne/ dochody ogółem	23,5%	1,3%	5,6%	9,2%	13,3%	10,3%
Wskaźniki zadłużenia	2 015	2 016	2 017	2 018	2 019	2020 (plan)
Odsetki/ dochody ogółem	1,0%	0,9%	0,7%	0,7%	1,0%	1,1%
Raty kapitałowe/ dochody ogółem	4,7%	5,8%	5,3%	5,3%	4,3%	3,0%
Obsługa zadłużenia/ dochody ogółem	5,7%	6,7%	5,9%	6,0%	5,3%	4,1%
Obsługa zadłużenia/ wynik budżetu bieżącego	52,5%	45,4%	41,3%	69,7%	40,9%	65,5%
Kwota długu/ dochody ogółem	26,2%	20,0%	17,5%	40,8%	29,4%	25,8%

Źródło: Budżety Gminy Chełm 2015-2020

Analiza budżetów i WPF Gminy Chełm wskazuje na korzystną sytuację finansową Gminy, możliwość obsługi obecnego i planowanego długu, jak również potwierdza relatywnie wysoki potencjał do realizacji zadań bieżących i planu inwestycyjnego w kolejnych latach.

Rozsądny poziom zadłużenia przy aktualnie najniższych w historii stopach procentowych i wysokim poziomie nadwyżki operacyjnej dają solidne podstawy dla implementacji zadań strategicznych stymulujących zrównoważony rozwój Gminy.

Czynniki ryzyka dla przyszłych budżetów to możliwe zmiany systemowe w kształtowaniu katalogu zadań samorządowych oraz w ich finansowaniu, jak również potencjalne i trudne obecnie do oceny konsekwencje rozwoju epidemii Covid-19.

5. Analiza SWOT

Przeprowadzona diagnoza, opierająca się na analizie dostępnych danych statystycznych oraz wywiadach bezpośrednich z mieszkańcami i przedsiębiorcami, stała się podstawą do identyfikacji silnych i słabych stron, a także szans i zagrożeń dla gminy, które zaprezentowano w poniższej tabeli.

SILNE STRONY	SŁABE STRONY
położenie przy międzynarodowych szlakach komunikacyjnych, w pobliżu granicy z Ukrainą	znaczny odsetek bezrobotnych pozostających długotrwale bez pracy oraz bezrobocie ukryte wśród rolników
lokalizacja gminy wokół terenów miejskich	niewystarczający stopień aktywności zawodowej wśród osób poniżej 30 r.ż.
korzystna struktura demograficzna	niewystarczające działania informacyjno-promocyjne w zakresie wykorzystania potencjału turystycznego gminy
stabilna sytuacja finansowa gminy	niewielka liczba innowacyjnych przedsiębiorstw
dobry poziom bezpieczeństwa	niewystarczająca jakość infrastruktury drogowej w gminie
wysoka jakość środowiska naturalnego oraz powietrza, brak uciążliwego przemysłu	brak przedszkoli
dobra dostępność komunikacyjna gminy (w pobliżu dróg wojewódzkich oraz PKP)	niewystarczająca liczba gospodarstw domowych podłączona do sieci kanalizacyjnej
cały teren Gminy objęty MPZP	niewystarczająco rozwinięta infrastruktura rowerowa
oferta sportowa i dostęp do terenów sportowo-rekreacyjnych	stosunkowo mała liczba podmiotów gospodarczych, brak dużych przedsiębiorstw
dostępność atrakcyjnych terenów zielonych	niewystarczająca aktywność i dostępność usług Instytucji Otoczenia Biznesu
wykorzystanie narzędzi informatycznych do sprawnego świadczenia usług publicznych	niska liczba połączeń transportu publicznego kierowana do poszczególnych miejscowości
proekologiczne działania gminy związane z zapobieganiem zmianom klimatu	niewystarczająca ilość energii pozyskiwana z odnawialnych źródeł energii
doświadczenie w pozyskiwaniu zewnętrznego finansowania	niewystarczająca infrastruktura teleinformatyczna na terenie gminy
inwestycje w infrastrukturę rowerową	niewystarczająca oferta dostępnych terenów inwestycyjnych
bogate dziedzictwo kulturowe	
dobre warunki do rozwoju agroturystyki	
wysoki stopień zwodociągowania gminy	
rozdrobniiona struktura agrarna	

SZANSE	ZAGROŻENIA
wysoki potencjał do rozwoju turystyki krajoznawczej	niska aktywność społeczna mieszkańców
wzrost zapotrzebowania na usługi okołoturystyczne	migracja osób młodych do dużych ośrodków miejskich
nowa perspektywa finansowa UE, dodatkowe środki na inwestycje oraz działania miękkie	niewielki poziom nakładów inwestycyjnych prywatnych przedsiębiorstw
napływ mieszkańców z regionu	ogólnoeuropejski kryzys gospodarczy spowodowany pandemią SARS-CoV-2
możliwość nawiązania współpracy zagranicznej	niewystarczające zainteresowanie ofertą turystyczną gminy Chełm
możliwość pozyskania inwestorów zewnętrznych	ekstremalne zjawiska wywołane zmianami klimatycznymi, w tym przede wszystkim susze
wzrost gospodarczy dzięki dodatniemu saldu migracji	wysokie koszty inwestycji w zakresie infrastruktury technicznej
możliwość korzystania z gazu ziemnego w celach grzewczych	nieosiągnięcie wskaźników selektywnej zbiórki odpadów
wysoki kapitał społeczny objawiający się wysokim zaufaniem do władz lokalnych i ich działań	pogorszenie się jakości powietrza poprzez wzrost natężenia ruchu spowodowany zwiększającą się liczbą samochodów
lokalizacja inwestycji na terenie gminy ze względu na stosunkowo tanią siłę roboczą oraz znaczne bezrobocie wśród osób młodych oraz dogodne połączenia komunikacyjne ze stolicą regionu oraz kraju	ryzyko pogorszenia się sytuacji finansowej gminy, jak i mieszkańców wynikające z objęcia systemem gospodarowania odpadami mniejszej liczby osób niż liczba osób zameldowanych
poprawa efektywności działalności gospodarczej w regionie oraz tworzenie kolejnych podmiotów, w tym z udziałem kapitału zagranicznego dzięki powstawaniu nowych podmiotów w branży innowacyjnej	możliwe zmiany systemowe w kształtowaniu katalogu zadań samorządowych oraz w ich finansowaniu, jak również potencjalne i trudne obecnie do oceny konsekwencje rozwoju epidemii Covid-19
możliwość pozyskiwania inwestorów	
dalsza współpraca z gminami w ramach Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego	

6. Wizja i misja rozwoju Gminy

Wizja Gminy jest projekcją oczekiwań stawianych wobec samorządu w perspektywie wieloletniej. Przedstawia ona stan docelowy, jaki władze lokalne oraz ich partnerzy chcą osiągnąć w założonym okresie wdrażania Strategii.

Wizja Gminy Chełm

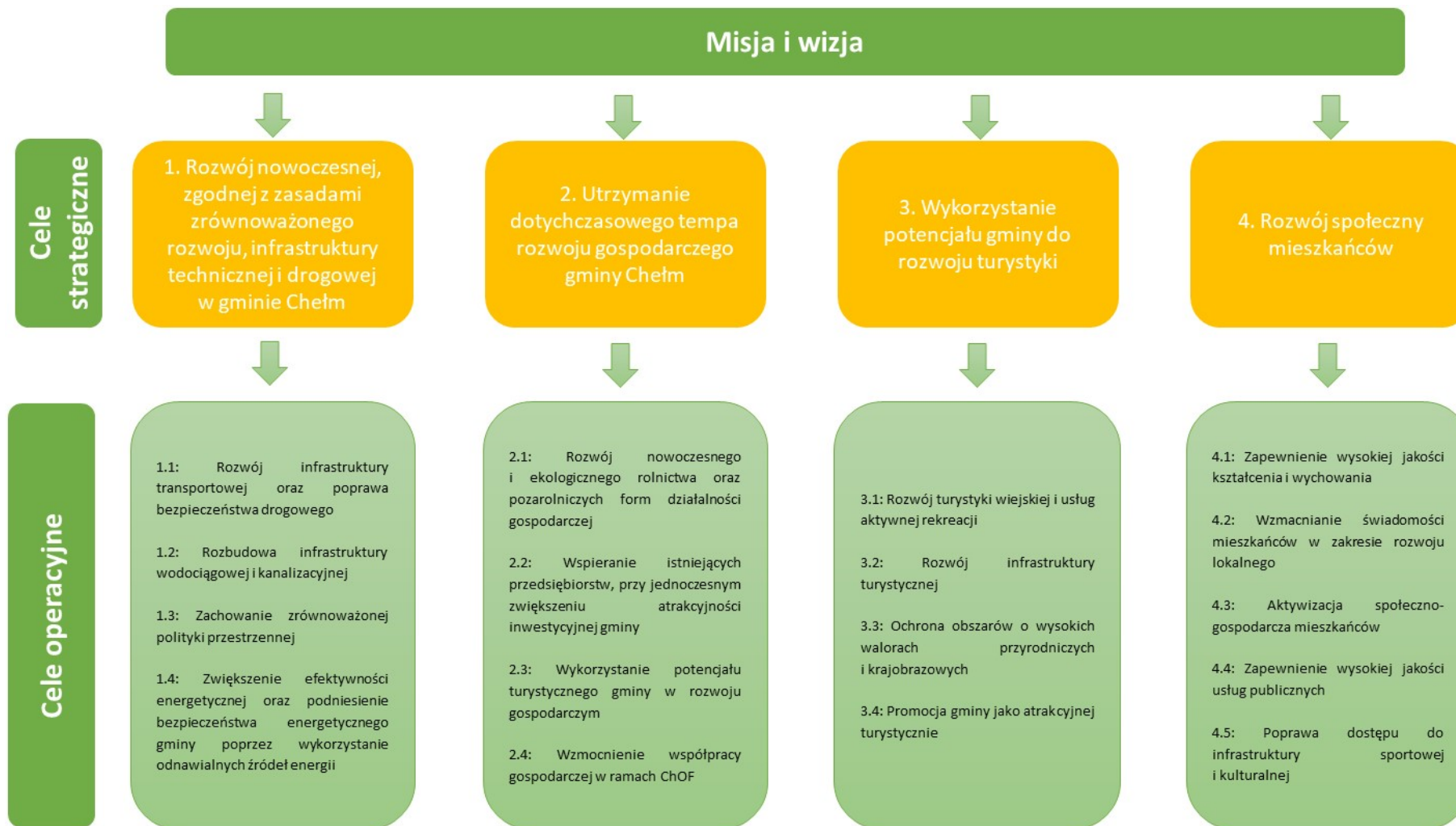
Gmina otwarta na nowe technologie proekologiczne oraz wszechstronny i zrównoważony rozwój, a zarazem atrakcyjna turystycznie, ekologiczna oraz zasobna ekonomicznie dzięki rozwiniętej infrastrukturze technicznej, turystyce i przedsiębiorczym mieszkańcom.

Misja rozwoju Gminy Chełm stanowi nadrzędny cel, do którego gmina dąży podczas planowania działań rozwojowych.

Misja Gminy Chełm

Misją Gminy Chełm jest tworzenie warunków zrównoważonego rozwoju oraz osiągnięcie wysokiego poziomu życia mieszkańców poprzez: dostęp do nowoczesnej infrastruktury technicznej i społecznej, zrównoważone wykorzystanie istniejących zasobów, podnoszenie konkurencyjności i innowacyjności lokalnej gospodarki oraz rozwój społeczny mieszkańców.

7. Cele strategiczne i operacyjne

CEL STRATEGICZNY 1:

ROZWÓJ NOWOCZESNEJ, ZGODNEJ Z ZASADAMI ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ I DROGOWEJ W GMINIE CHEŁM

1.1: Rozwój infrastruktury transportowej oraz poprawa bezpieczeństwa drogowego

1.2: Rozbudowa infrastruktury wodociągowej i kanalizacyjnej

1.3. Zachowanie zrównoważonej polityki przestrzennej

1.4. Zwiększenie efektywności energetycznej oraz podniesienie bezpieczeństwa energetycznego gminy poprzez wykorzystanie odnawialnych źródeł energii

Zarówno infrastruktura techniczna, jak i drogowa mają zasadniczy wpływ na jakość życia mieszkańców oraz rozwój obszarów wiejskich. Realizacja pierwszego celu będzie zmierzać do osiągnięcia sprawnego i efektywnego systemu zaopatrzenia w wodę, gaz, ciepło i energię elektryczną, odprowadzenia, odbioru i utylizacji ścieków, gospodarki odpadami, rozwoju infrastruktury teleinformatycznej oraz infrastruktury drogowej na terenie całej gminy przy uwzględnieniu jej przestrzennych powiązań z miastem Chełm oraz gminami sąsiednimi.

Pomimo licznych inwestycji zrealizowanych w poprzednich latach infrastruktura drogowa w gminie Chełm w dalszym ciągu wymaga inwestycji znacznych nakładów finansowych. Przedsięwzięcia zmierzające do zapewnienia odpowiedniej jakości i dostępności infrastruktury drogowej są jednym z głównych czynników rozwoju gminy pod względem dostępności transportowej i komunikacyjnej. Planowany szereg inwestycji drogowych przyczyni się do osiągnięcia celu, jakim jest rozwój infrastruktury transportowej w gminie Chełm. Dodatkowo zwiększająca się liczba samochodów, powodująca zanieczyszczenie powietrza, przyczynić się może także do większej częstotliwości wypadków drogowych, dlatego niezmiernie ważne jest zapewnienie bezpieczeństwa wszystkim uczestnikom ruchu drogowego na terenie gminy Chełm. Wysoki poziom infrastruktury drogowej wpływa przede wszystkim na jakość życia lokalnej społeczności, jest jednak również kluczowym aspektem determinującym klimat inwestycyjny w gminie.

Istotnym czynnikiem warunkującym życie mieszkańców oraz aktywizację obszarów wiejskich jest infrastruktura techniczna, a jej dostosowanie do potrzeb mieszkańców, osób zainteresowanych osiedleniem się w gminie oraz potencjalnych inwestorów pozwoli zapewnić odpowiednie warunki życia oraz prowadzenia działalności gospodarczej na obszarze gminy. Budowa nowych i modernizacja istniejących sieci oraz urządzeń infrastruktury technicznej zapewni odpowiednią ochronę przed zagrożeniem środowiska naturalnego przy zachowaniu zasad zrównoważonego rozwoju, dając tym samym możliwości ich wielofunkcyjnego zagospodarowania. Ważnym aspektem realizacji przedmiotowego celu strategicznego będzie zapewnienie dostępności terenów pod budownictwo mieszkaniowe poprzez zapewnienie

w miejscowych dokumentach planistycznych odpowiedniej powierzchni wyznaczonej na cele mieszkaniowe oraz umożliwienie uzbrojenia wyznaczonych działek.

Ponadto władze Gminy będą również dążyć do poprawy efektywności energetycznej oraz wykorzystania potencjału odnawialnych źródeł energii celem utrzymania jak najwyższej jakości powietrza na swoim obszarze. W związku z tym utworzony został Klaster Energii Odnawialnej Ziemi Chełmskiej w partnerstwie z innymi gminami (Białopole, Dorohusk, Wojśławice i Żmudź). Klaster Energii będzie stanowił podstawę do rozpoczęcia i prowadzenia wspólnych działań służących m.in. eliminowaniu barier hamujących rozwój energetyki odnawialnej i inicjowaniu oraz wdrażaniu projektów wspierających działania w zakresie efektywności energetycznej. Władze gminy podejmą również działania, w wyniku których zredukowana zostanie tzw. niska emisja.

Najważniejsze zadania służące osiągnięciu pierwszego celu strategicznego to:

- remont, przebudowa oraz budowa dróg gminnych, powiatowych i wojewódzkich;
- budowa i montaż instalacji OZE, stacji ładowania samochodów elektrycznych, wymianę lamp i budowę energooszczędnego oświetlenia;
- przebudowa i budowa systemu wodociągów i kanalizacji sanitarnej;
- rozbudowa ujęć wody;
- prowadzenie działań na rzecz rozwoju usług teleinformatycznych;

CEL STRATEGICZNY 2:

UTRZYMANIE DOTYCHCZASOWEGO TEMPRA ROZWOJU GOSPODARCZEGO GMINY

2.1: Rozwój nowoczesnego i ekologicznego rolnictwa oraz pozarolniczych form działalności gospodarczej

2.2: Wspieranie istniejących przedsiębiorstw, przy jednoczesnym zwiększeniu atrakcyjności inwestycyjnej gminy

2.3: Wykorzystanie potencjału turystycznego gminy w rozwoju gospodarczym

2.4: Wzmocnienie współpracy gospodarczej w ramach ChOF

Gmina Chełm korzystać będzie z wszelkich dostępnych instrumentów wpływających na utrzymanie dotychczasowego tempa rozwoju gospodarczego. Jej rolniczo-przemysłowy charakter powoduje, iż rozwój gospodarczy w gminie zależy przede wszystkim od tychże dwóch sektorów, nie oznacza to jednak, iż Samorząd pomija sektor usługowy, myśląc o długofalowym rozwoju swojego obszaru. We wszystkich sektorach szczególnie istotne jest podjęcie działań, mających na celu wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań technologiczno-produkcyjnych. Realizacja przedmiotowego celu jest niezwykle istotna z punktu widzenia Gminy w związku z prognozowanym ogólnoświatowym spowolnieniem gospodarczym.

Żyzne gleby Gminy Chełm zapewniają bardzo dobre warunki do produkcji rolnej, a racjonalna gospodarka rolna prowadzona dzięki stałemu wsparciu rolników przyczynia się do rozwoju ich gospodarstw. Szansą na rozwój gospodarstw dla wielu rolników, w szczególności posiadających niewielkie gospodarstwa oparte głównie o własne zasoby siły roboczej, jest rolnictwo ekologiczne. Wytwarzanie wysokiej jakości produktów ekologicznych, coraz częściej poszukiwanych przez konsumentów ceniących „zdrową żywność” pochodzącą z gospodarstw ekologicznych, w których nie stosuje się ani nawozów sztucznych, ani chemicznych środków ochrony roślin przyczynia się do zwiększenia podaży na tego typu towary. Ze względu na realne zagrożenia spowodowane coraz częstszymi występowaniem zjawisk ekstremalnych związanych ze zmianami klimatycznymi, w tym przede wszystkim susz, istotną rolę odgrywać będą inicjatywy informacyjne dla rolników, pomagające w zachęceniu ich do korzystania z pomocy instytucji powołanych do udzielania im wsparcia merytorycznego i finansowego.

Pozycja konkurencyjna gminy w dużej mierze zależy również od stopnia i dynamiki rozwoju przedsiębiorstw funkcjonujących na jej terenie. To właśnie one generują miejsca pracy, a od poziomu płac zależy chłonność rynku wewnętrznego. Rozwinięte przedsiębiorstwa, charakteryzujące się wysokimi zyskami, stanowią również źródło dochodów dla samorządu (podatek CIT, od nieruchomości itp.). Samorząd gminny, dostrzegając wagę i wpływ rozwoju sektora przedsiębiorstw na rozwój całej gminy, dąży do tworzenia jak najlepszych warunków funkcjonowania firm.

Ponadto Gmina kontynuować będzie działania we współpracy z gminami tworzącymi Chełmski Obszar Funkcjonalny co sprzyjać będzie wzmocnieniu powiązań, rozwojowi gospodarczemu oraz spójności przestrzennej regionu.

Jednak rozwój przedsiębiorczości zależy także od aktywności mieszkańców, dostępu do środków finansowych, a także liczby działających organizacji, instytucji wsparcia przedsiębiorczości i jakości oferowanych przez nie usług. Samorząd dostrzega potrzebę pełniejszego dostępu do zasobów materialnych, finansowych czy infrastrukturalnych, ale także merytorycznych i doradczych. Wzmocnienie gospodarcze osiągnięte zostanie poprzez prowadzenie działań umożliwiających rozwój informacji o przestrzeni, uwarunkowaniach i przeznaczeniu terenów w gminie oraz dzięki szerokiej promocji gminnych terenów inwestycyjnych.

Najważniejsze zadania służące osiągnięciu drugiego celu strategicznego koncentrować się będą na prowadzeniu zrównoważonej polityki przestrzennej gminy w powiązaniu z pozostałymi celami strategicznymi określonymi w ramach niniejszej Strategii, służącymi rozwojowi przedsiębiorczości w regionie.

CEL STRATEGICZNY 3:

WYKORZYSTANIE POTENCJAŁU GMINY DO ROZWOJU TURYSTYKI

3.1: Rozwój turystyki wiejskiej i usług aktywnej rekreacji

3.2: Rozwój infrastruktury turystycznej

3.3: Ochrona obszarów o wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowych

3.4: Promocja gminy jako atrakcyjnej turystycznie

Turystyka jest jednym z najintensywniej rozwijających się sektorów nowoczesnej gospodarki. Oparcie rozwoju gminy Chełm na tej gałęzi gospodarki wynika z szczególnych uwarunkowań, jakie gmina posiada.

Wśród korzystnych uwarunkowań do rozwoju turystyki w gminie Chełm wyróżnić można z jednej strony dobrą jakość i różnorodność środowiska naturalnego, liczne zabytki oraz bogate dziedzictwo kulturowe, zaś z drugiej strony rozdrobnioną strukturę agrarną. Zespół tych cech stwarza warunki do rozwoju szeroko pojętej turystyki wiejskiej w gminie, w tym rozwoju oferty produktów turystycznych, takich jak: agrohotelarstwo, agroturystyka właściwa, agrowypoczynek, agrosport, agrorozrywka, agroterapia, etnogafia czy też sprzedaż typu „zbierz sam”. Wsparcie dla tego rodzaju działalności gospodarczej jest szczególnie istotne w dobie epidemii Covid-19, która stwarza wyjątkową szansę do rozwoju tej gałęzi i wpływa na powstanie dodatkowego popytu na usługi agroturystyczne, będące alternatywą dla turystyki tradycyjnej. W ramach inicjatyw na rzecz rozwoju turystyki wiejskiej szczególnie istotne jest podjęcie działań mających na celu uświadomienie mieszkańców o możliwościach i sposobach wykorzystania własnych gospodarstw jako elementu pozyskiwania dodatkowych źródeł dochodu, zwiększenie dostępności komunikacyjnej terenów wiejskich, rozbudowa oferty aktywnych form spędzania czasu wolnego czy też przygotowanie młodzieży do wykonywania zawodów związanych z turystyką.

Mimo szczególnych uwarunkowań dla rozwoju agroturystyki gmina wspierać będzie także działania na rzecz większego zróżnicowania bazy noclegowej i gastronomicznej, podnoszenia jakości usług oferowanych w gminie czy też wydłużenia sezonu turystycznego związanego z różnymi formami turystyki. Kluczowe przedsięwzięcia w zakresie infrastruktury dotyczą w szczególności rozwoju systemu ścieżek pieszych i rowerowych. Wartościowa w tym aspekcie jest współpraca z gminami ościennymi oraz inicjatorami projektów regionalnych oraz ponadregionalnych na wzór Green Velo, które umożliwią stworzenie szerszej sieci ścieżek, co wpłynie na wzrost atrakcyjności turystycznej regionu, a tym samym gminy Chełm. Korzystnym działaniem wspierającym branżę turystyczną jest ponadto stałe podnoszenie jakości obiektów sportowych i rekreacyjnych zlokalizowanych w gminie oraz rozwój oferty kulturalnej. Powyższe inicjatywy podejmowane będą z myślą o różnych rodzajach turystów, w tym w szczególności rodzinach z dziećmi.

Rozwój gminy winien się odbywać z uwzględnieniem zasad zrównoważonego rozwoju, przy zachowaniu walorów krajobrazowych, przyrodniczych oraz kulturowych, tworzących wyjątkową wartość gminy. W tym kontekście istotne jest prowadzenie racjonalnej polityki

przestrzennej i działań edukacyjnych oraz ochronnych, a także podejmowanie inicjatyw z zakresu rewitalizacji.

Warunkiem rozwoju branży turystycznej jest także prowadzenie dalszych działań promocyjnych celem przekazania wizerunku gminy posiadającej wyjątkowe tereny turystyczno-rekreacyjne, stwarzające doskonałe warunki zarówno dla inwestycji, jak i wypoczynku

CEL STRATEGICZNY 4:

ROZWÓJ SPOŁECZNY MIESZKAŃCÓW

4.1: Zapewnienie wysokiej jakości kształcenia i wychowania

4.2: Wzmacnianie świadomości mieszkańców w zakresie rozwoju lokalnego

4.3: Aktywizacja społeczno-gospodarcza mieszkańców

4.4: Zapewnienie wysokiej jakości usług publicznych

4.5: Poprawa dostępu do infrastruktury sportowej i kulturalnej

Rozwój społeczny wynika z całokształtu pozytywnych zmian, jakim ulega społeczeństwo. Celem działań społecznych podejmowanych na poziomie lokalnym jest przede wszystkim wzrost dobrobytu oraz poprawa jakości życia mieszkańców w gminie. Działania Gminy w ramach realizacji przedmiotowego celu koncentrować się zatem będą na zapewnieniu odpowiednich warunków rozwoju mieszkańców, dzięki dostarczeniu wysokiej jakości dóbr i usług publicznych. Realizacja wszystkich zaplanowanych w ramach tego celu strategicznego działań przyczyni się do budowania aktywnego i świadomego społeczeństwa.

Podstawowym wyzwaniem w procesie rozwoju społeczeństwa jest zapewnienie wysokiej jakości kształcenia i wychowania w odpowiednich warunkach, dlatego niezwykle istotne jest dostosowanie infrastruktury edukacyjnej wszystkich szczebli do obserwowanych potrzeb oraz prowadzenie działań, mających na celu ułatwianie zdobywania wiedzy, podnoszenie świadomości i kompetencji mieszkańców, w tym również poprzez wymianę międzynarodową uczniów. To właśnie społeczność lokalna ma kluczowe znaczenie dla ochrony środowiska czy też ekologii. Niezbędne jest również podjęcie działań zmierzających do podnoszenia wiedzy mieszkańców o wpływie planowania przestrzennego na stan środowiska oraz rozwój społeczno-gospodarczy gminy. Działania służące wzmacnianiu świadomości mieszkańców są niezbędne do osiągnięcia zrównoważonego rozwoju gminy, a prowadzone w sposób systematyczny mogą w pozytywny sposób wpłynąć nie tylko na rozwój społeczny mieszkańców, ale także na rozwój gospodarczy gminy Chełm.

Na rozwój społeczeństwa gminy Chełm wpływ ma wysoka jakość usług publicznych nie tylko w obszarze edukacji, ale również pomocy społecznej, bezpieczeństwa czy ochrony zdrowia.

Samorząd dążyć będzie do zapewnienia bezpieczeństwa publicznego, wsparcia potrzebującym rodzinom, aktywizacji osób bezrobotnych oraz ponoszenia świadomości w zakresie profilaktyki zdrowotnej. Dodatkowo zapewni dostęp do wysokiej jakości infrastruktury sportowej i kulturalnej. Wspierana będzie także budowa oraz modernizacja obiektów kultury, które pozwalają upowszechniać dobra kultury, umacniać lokalną tożsamość, a także więzi w ramach społeczności lokalnej przez promocję jej dziedzictwa kulturowego. Tworzenie nowych oraz modernizacja istniejących obiektów sportowych i rekreacyjnych dostępnych dla mieszkańców gminy Chełm pozwoli natomiast poszerzyć ich możliwości aktywnego spędzania czasu wolnego i promocji zdrowego trybu życia.

Na bezpieczeństwem mieszkańców czuwać będą dobrze wyposażone służby, reagujące na ewentualne wystąpienie zdarzeń negatywnych. W trosce o bezpieczeństwo mieszkańców prowadzone będą również działania profilaktyczne w zakresie przeciwdziałania występowaniu zjawisk niepożądanych na terenie gminy.

Realizacja przedmiotowego celu strategicznego pozwoli wzmocnić kapitał społeczny i rozwój gospodarczy poprzez przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i bezrobociu, zapewnienie dostępu do kultury, a także terenów sportowych i rekreacyjnych, poprawę bezpieczeństwa publicznego oraz wspieranie rozwoju intelektualnego.

Najważniejsze zadania służące osiągnięciu czwartego celu strategicznego:

- rozwój kulturalny mieszkańców gminy;
- zakup niezbędnych środków transportu;
- rozwój infrastruktury edukacyjnej;
- prowadzenie działań edukacyjnych oraz podnoszących świadomość mieszkańców gminy;
- rozwój infrastruktury sportowo-rekreacyjnej;
- prowadzenie działań na rzecz grup zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- zapewnienie opieki nad przewlekle oraz nieuleczalnie chorymi.

8. Monitoring Strategii

Za bieżący nadzór nad wdrażaniem Strategii, w tym dbałość o zagwarantowanie środków na jej skuteczną realizację oraz pozyskanie zewnętrznych źródeł finansowania, odpowiadał będzie **Wójt Gminy** wspierany przez **pracowników Urzędu Gminy oraz gminnych jednostek organizacyjnych**.

Rycina 1: Schemat organizacyjny Urzędu Gminy Chełm

Źródło: opracowanie własne

Monitoring Strategii stanowi bardzo ważne zadanie, bowiem warunkuje efektywne zarządzanie procesem jej wdrażania oraz pozwala ocenić skuteczność realizacji wytyczonych w dokumencie celów. Podstawowym celem prowadzenia monitoringu jest gromadzenie i przetwarzanie informacji o stanie realizacji Strategii i jej wpływie na otoczenie.

Proces monitorowania polegał będzie na stałym gromadzeniu informacji koniecznych do oceny postępów wykonania przyjętych zapisów Strategii, systematycznym obserwowaniu zmian zachodzących dzięki realizacji poszczególnych założonych celów, jak również kontrolowaniu wpływu Strategii na wszelkie dziedziny życia społeczno-gospodarczego w gminie.

Odpowiedzialność za monitorowanie spoczywać będzie na pracownikach merytorycznych wydziałów zaangażowanych we wdrażanie Strategii, a efektem procesu monitorowania będzie opracowanie rocznych sprawozdań z realizacji wytyczonych w dokumencie celów wykorzystujących raporty zespołów zadaniowych odpowiedzialnych za realizację poszczególnych przedsięwzięć. Monitoring posłuży do oceny stopnia rozwiązywania przez Strategię realnych problemów Gminy Chełm i jej społeczności.

Tabela 24: Przykładowe wskaźniki monitoringu

L.p.	Nazwa celu strategicznego	Jednostka miary	Źródło
Cel strategiczny 1: Rozwój nowoczesnej, zgodnej z zasadami zrównoważonego rozwoju infrastruktury technicznej i drogowej w Gminie Chełm			
1	Długość wybudowanych dróg gminnych, powiatowych i wojewódzkich na terenie gminy	km	UG
2	Długość zmodernizowanych dróg gminnych, powiatowych i wojewódzkich na terenie gminy	km	UG
3	Liczba nowych punktów oświetlenia ulicznego	szt.	UG
4	Długość wybudowanej sieci wodociągowej	km	UG
5	Długość zmodernizowanej sieci wodociągowej	km	UG
6	Długość wybudowanej sieci kanalizacyjnej	km	UG
7	Długość zmodernizowanej sieci kanalizacyjnej	km	UG
8	Odsetek mieszkańców korzystających z instalacji wodociągowej	%	UG, GUS
9	Odsetek mieszkańców korzystających z instalacji kanalizacyjnej	%	UG, GUS
10	Liczba wybudowanych stacji ładowania pojazdów	szt.	UG
11	Odsetek mieszkańców podłączonych do sieci teleinformatycznej	%	UG, GUS
Cel strategiczny 2: Utrzymanie dotychczasowego tempa rozwoju gospodarczego gminy			
1	Liczba nowo powstałych przedsiębiorstw	szt.	UG, GUS
2	Liczba wspartych przedsiębiorstw	szt.	UG
3	Wskaźnik przedsiębiorczości w gminie	%	UG, GUS
4	Liczba inicjatyw podejmowanych wspólnie z partnerami ChOF	szt.	UG
Cel strategiczny 3: Wykorzystanie potencjału gminy do rozwoju turystyki			
1	Liczba nowo powstałych obiektów turystycznych	szt.	UG
2	Promocja turystyczna gminy	wskaźnik opisowy	UG
3	Długość wybudowanych ścieżek i dróg rowerowych	km	UG

4	Długość zmodernizowanych ścieżek i dróg rowerowych	km	UG
5	Liczba zrewitalizowanych obiektów	szt.	UG
Cel strategiczny 4: Rozwój społeczny mieszkańców			
1	Liczba zmodernizowanych budynków szkolnych	szt.	UG
2	Liczba wybudowanych obiektów instytucji kultury	szt.	
3	Liczba zmodernizowanych obiektów instytucji kultury	szt.	UG
4	Liczba wybudowanych obiektów sportowo-rekreacyjnych	szt.	UG
5	Liczba zmodernizowanych obiektów sportowo-rekreacyjnych	szt.	UG
6	Liczba kampanii podnoszących świadomość ekologiczną mieszkańców	szt.	UG
7	Liczba wydarzeń kulturalnych	szt.	UG
8	Liczba uczestników wydarzeń kulturalnych	osoby	UG
9	Liczba działań na rzecz grup zagrożonych wykluczeniem społecznym	szt.	UG
10	Liczba uczestników działań na rzecz grup zagrożonych wykluczeniem społecznym	osoby	UG
11	Liczba nowo powstałych placówek opieki długoterminowej i paliatywno-hospicyjnej	szt.	UG
12	Liczba podopiecznych placówek opieki długoterminowej i paliatywno-hospicyjnej	osoby	UG

Spis materiałów źródłowych

SPIS TABEL

Tabela 1: Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (%)	12
Tabela 2: Struktura gruntów rolnych w gminie Chełm	13
Tabela 3: Podmioty gospodarki narodowej według form prawnych w gminie Chełm w latach 2015-2019.....	14
Tabela 4: Struktura podmiotów gospodarki narodowej w gminie Chełm według sekcji PKD 2007 w latach 2015-2019 w podziale na sektory własnościowe.....	15
Tabela 5: Wskaźniki dotyczące przedsiębiorczości w gminie Chełm w latach 2015-2019	16
Tabela 6: Wskaźnik przedsiębiorczości w gminie Chełm na tle kraju, województwa i powiatu w latach 2015-2019	17
Tabela 7: Największe przedsiębiorstwa produkcyjno-usługowe na terenie gminy Chełm	17
Tabela 8: Instytucje otoczenia biznesu na 10 tys. podmiotów gospodarki narodowej	19
Tabela 9: Udział nowo zarejestrowanych podmiotów sektora kreatywnego w liczbie nowo zarejestrowanych podmiotów ogółem	20
Tabela 10: Wykaz zabytków w gminie Chełm	21
Tabela 11: Turystyczne obiekty noclegowe i miejsca noclegowe w Gminie Chełm w latach 2015-2020	24
Tabela 12: Podstawowe parametry sieci wodociągowej w Gminie Chełm.....	28
Tabela 13: Podstawowe parametry sieci kanalizacyjnej w Gminie Chełm.....	29
Tabela 14: Podstawowe parametry sieci gazowej w Gminie Chełm.....	31
Tabela 15: Ilość odebranych odpadów komunalnych z obszaru gminy Chełm w 2019 roku	33
Tabela 16: Darmowe hotspoty na terenie Gminy Chełm.....	35
Tabela 17: Zasoby mieszkaniowe w Gminie Chełm w latach 2015-2019	36
Tabela 18: Podstawowe dane dotyczące wychowania przedszkolnego w Gminie Chełm w latach 2015-2018 ...	38
Tabela 19: Wyniki egzaminu ósmoklasisty (w %).....	39
Tabela 20: Zestawienie infrastruktury sportowej według danych z 2018 r.	41
Tabela 21: Wybrane pozycje budżetów Gminy Chełm w latach 2015-2020 (zł)	46
Tabela 22: Zmiany nominalne i realne wybranych pozycji budżetu w latach 2015-2020 (zł)	48
Tabela 23: Analiza wskaźnikowa budżetu Gminy Chełm w latach 2015-2020.....	49
Tabela 24: Przykładowe wskaźniki monitoringu	61

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1: Liczba ludności Gminy Chełm w latach 2016-2020 (stan na VI 2020)	10
Wykres 2: Bezrobocie zarejestrowane w gminie Chełm w latach 2016-2020	11
Wykres 3: Struktura wieku osób bezrobotnych w gminie Chełm	12
Wykres 4: Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON w latach 2015-2019.....	16
Wykres 5: Podstawowe informacje o kanalizacji i wodociągach	29

Wykres 7: Współczynnik skolaryzacji brutto w latach 2015-2019 – szkolnictwo podstawowe.....	37
Wykres 8: Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat w latach 2015-2018	38
Wykres 9: Liczba czytelników oraz wypożyczeń w Bibliotece Publicznej Gminy Chełm	40
Wykres 10: Świadczenia rodzinne w gminie Chełm w latach 2015-2019	43
Wykres 11: Struktura podopiecznych DPS Nowiny.....	44
SPIS FOTOGRAFII	
Fotografia 1: Zalew Żółtańce.....	21